

ბეზივი

8.13.

გეორგიული საბრძოლველი

ქართული ეროვნული საბჭოს ორგანო

„LA GEORGIE COMBATTANTE“

PRIX: 50 F.

MENSUEL

N° 13

ბ ა ი ს ი — 1953 —

M A I *Djibadze* N° 13

Library

ს ა მ ა ი ს ო ტ *)

დღესასწაული შრომისა, ყოველგვარი მონობის დაშორებულად. მილიტარიზმისა და იმპერიალიზმის შემუსვრის მომასწავებელი — ასეთია 1 მაისი.

დღესასწაული მთელი ქართველი ერისა, მისი დამოუკიდებლობის აღდგენის — ასეთია 26 მაისი.

პირველი - მსოფლიოს მშრომელთა საერთო დღესასწაულია. დანობა მილიტარიზმის, დამყარება იმპერიალიზმისა და ერთა შორის სათნოებისა — აი რას მოითხოვს ამ დღეს მშრომელი ხალხი.

და აი სწორედ ეს მოთხოვნილება ყველაზე უფრო გადაჭრით უნდა იყოს აღსრულებული. მილიტარიზმის მიერ საბჭოთა კავშირში. იმპერიალიზმის ნაცვლით აქ მძევნეარებს მუდმივი ომი! თავისუფლება მოსპობილია, ჩვეა აშვებულა, ხალხის საუკეთესო შვილთა გაუღებია ყოველდღიურ მოვლენათ არის გადაჭედილი. ერთა თვითგამორკვევის ნაცვლით გაბატონებულა უხეში ძალით გათვიწრობიერებულ ერების და შორილიება და მათი ბოროტობები ჩაჭედა.

1 მაისი შრომის თვითმოქმედების სიმბოლოა. მუშათა განთავისუფლება თვით მუშათა საქმეა, ხოლო საბჭოთა საქართველოში შემოქრობისა ჩუხეთის „წითელმა“ ლაშქარმა მუშათა თვით-

მოქმედება თავის უმთავრეს მტრათ გამოაცხადა და 1 მაისი მხედართა თარეშათ და ოკუპანტთა აღლუმათ გადააჭედა.

26 მაისი დაკარგულ თავისუფლების ნოგონებაა, მის აღსადგენათ ბრძოლის ეელზე გამოწვევა.

დღეს ვინ არ იცის, რომ 25 თებერვალი — დღეს საქართველოს ოკუპაციის დაწყებისა წარმავალია, რომ დამოუკიდებელ საქართველოს აღდგენა სწრაფი ნაბიჯით გვიახლოვდება!

ასე ორი დღესასწაული ერთი - მეორეზე გადაბმულია და ერთი მეორეს აგრძელებს.

განახორციელებთ 1 მაისის მთავარი ღონისძიება, შემუსრეთ მილიტარიზმი და საქართველოც ფეხზე დადგება და სამუდამოთ წელში გაიმართება. ეს იქნება მთელი ერის იმპერიალიზმის განვითარების უშრუტველყოფა და ყოველგვარ საგარეო საფრთხის დათრგუნვა.

მოსპეთ უცხო ლაშქრის თარეშთ საქართველოში, დაუბრუნეთ მას 26 მაისის დიადი აქტი, აღადგინეთ ერის მიერ თავისუფლათ შექმნილი კონსტიტუცია და საქართველოს მშრომელნიც სამუდამოთ გაიხარებენ; მით გაეხსნება საუკეთესო გზა, რათა თავის მარჯვენის ნაყოფს თვითთვე დაეპატრონონ და ყოველგვარი ჩავეკრამონობა ძირშივე მოსპონ.

დღეს მთელი ქართველი ერთ ძაძებში გახვეულია. ის დასტორის არა მხოლოდ მტრის მიერ გაუღებულ საუკეთესო შვილთა ხსოვნას, ის პირველ ყოვლისა ცრემლებს აფრქვევს 26 მაისის აქტს. მტრის შემოსევამ ერს წაართვა საუკეთესო საუნჯე და სამოთხიდან გოჯოხეთში გადაისროლა.

*) ნოე ჟორდანისის გარდაცვალების შემდეგ ეს პირველი 26 მაისია, ამიტომ ჩვენ საქიროთ და ვინახეთ მოგვეთავსებია ამ ნომერში მისი წერილი „სამაისო“, გახეთ „ბრძოლა“ — დან, რომელსაც თავის აქტუალობა დღესაც არ დაუყარავს... რედ.

წ ი ნ ა ლ ი თ

ქართული რადიო რედაქცია „განთავისუფლება“.

ეს იყო 35 წლის წინეთი. თეხერეველი-მარტის რევოლუციისას ბოლშევიკებმა სასიკვდილო ლახვარი ჩასცეს. მთავრობა იარაღით ჩაიდგეს ხელში ხალხის დიდი უმრავლესობის სურვილის წინააღმდეგ. ეს გამოჩნდა დამფუძნებელი კრების არჩევნებში, რომელიც მათ მოახდინეს მთავრობაში ჩადგომის შედეგად. მიუხედავად ბოლშევიკური ძალმომრეობისა, ხალხის დიდმა უმრავლესობამ მათ უნდობლობა გამოუცხადა. დამფუძნებელ კრებაში ბოლშევიკ დეპუტატები იყვნენ ერთ მესამედზე ნაკლები, დიდი უმრავლესობა კი მათი მოწინააღმდეგე სოციალისტ-რევოლუციონერები, სოციალ-დემოკრატები და სხვა პარტიების წარმომადგენლები გაფიქნენ.

ბოლშევიკებმა გადადგომის მაგიერ — დამფუძნებელი კრება გაარყეს და უმცირესობის დიქტატურა გამოაცხადეს. აქედან დაიბადა ანარქია და სამოქლო ომი მთელ ქრუსეთში. მხოლოდ კავკასიის ერებმა შესძლეს ამ არეულობისაგან თავის გადაიჩინა, რადგან მათში ბოლშევიკებს თითქმის არავითარი გავლენა არ ქონდათ. საიმი მთავარი ერის — ქართველების, სომხების და აზერბეიჯანელების წარმომადგენლებსაგან შეიქმნა ამერ-კავკასიის მთავრობა, რომ

მელიც მუშათა და გლეხთა საბჭოებთან შეთანხმებული მართავდა ქვეყანას. მალე დამფუძნებელი კრების არჩევნების საფუძველზე შედგენილი იქნა საკანონმდებლო ორგანო სეიმი, რომელიც შეუდგა სოციალური რეფორმების გატარებას.

სეიმმა შესძლო შინაური წესიერების დაცვა ოტომანის სახელგერებიდან წამოსულ გაბოლმევიკებული ჯარისაგან მოსალოდნელ დარბევას ქვეყანა აადგინა.

მაგრამ რამდენიმე თვის მუშაობის შემდეგ საგარეო ორიენტაციის საკითხებმა და გარეშე ძალების ზეგავლენამ კავკასიის ქრობის გზას გადასადგინა და მოშალა.

აი ასეთ მძიმე პირობებში, 25 მაისს 1918 წ. ეროვნულმა საბჭომ, რომელიც საქართველოს ყველა პარტიების, თვითმართველობების, კულტურული და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წარმომადგენლებისაგან იყო შექმნილი — დაადგინა: გამოაცხადოს საქართველოს დამოუკიდებლობა, გაიჩინოს საკუთარი მართველობა, რომ მტერს და მოყვარეს გასცეს პასუხი. ამ მიზნით მან გამოჰყო საკანონმდებლო კომისია, რომელსაც დაევალა დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის დამუშავება. ეს კომისია შეიკრიბა იმავე დღეს. მისი ერთი მონაწილე რაყდენ არსენიძე ასე გადმოგვცემს ამ კომისიის ამბავს: „ნაშუადღევს დაიწყეთ მუშაობა. ვჩქარობთ, რადგან ზვალ ქროვნულ საბჭოს სხდომას, რომელმაც თავს იდგა ამ ისტორიული აქტის შესრულება. ვჩქარობთ, მაგრამ არც ის შეიძლება, რომ აქტი არ იყოს მოდერული, სერიოზული, ღირსი თავის დიად დანიშნულების; გასაკეთებელი კი ბევრია. საჭიროა გამოინახოს ძირითადი მოტივები რუსეთიდან გამოყოფის, აუცილებელია აქტი შეიცავდეს არსებით პრინციპებს, რომელზედაც იქნება აგებული ახალი სახელმწიფო ქართველი ხალხისა, უნდა აღინიშნოს ხომ უფლებები ახალდაბადებული მოქალაქის, უყურადღებოთ იერ დავტოვებთ იმ ეროვნულ უმცირესობათა უფლებებს, რომელნიც ჩვენი ტერიტორიის ფარგლებში ცხოვრობენ. და ყოველივე ეს უნდა ითქვას მოკლეთ, მოჭრიეთ, მკაფიოთ. თვითელი სიტყვა ამიტომ იწვევს დავას, კამათს, აზრთა შეჯახებას; ყოველი

მაგრამ მტრის უხეზი ძალა უკვე შეიარყა. მისი ვერაგული ბუნება მთელი კაცობრობის წინაშე გამოაშკარავდა. მას ნილაბი უკვე ჩამოხსნეს. ამ ჟამათ საბჭოთა კავშირი სრულიად გარყუელისა როგორც დიპლომატიურათ და ეკონომიურათ, ისე მორალურათ და კულტურულათ. ამიტომაც არის რომ მტერი სამარეში სწრაფი ნახიჯით მიეჭანება, ხოლო საქართველოს დიადი და შეუჩერებელი ბრძოლა თავისუფლების აღსადგენათ თანდათან მეტ მომხრეებსა და თანაგრძობას პოულობს. 26 მაისის აქტი საქართველოს მზის სხივებში უკვე გამოსჩანს.

უკვე ახლოა ის ბედნიერი დღე, როცა ქართველი ერი თავის ბედს კვლავ თვითვე დაეპატონება და მისი უკვდავი ეროვნული ღრეზა მალე აფრიალდება. ეს იქნება ამავე დროს 1 მაისის ლოზუნგის განხორციელება და მშრომელთა სამეფოსა კენპირდაპირი გზის გაკაფვა.

ფრანზა ყალიბდება დიდი გულმოდგინებით. ბრძოლა და ჯახი ითავდება ბოლოს მორიგებით, ერთსულლოვნობით, ჩაცხ მძიღებულისა — მიღებულისა ყველასაგან. განსხეულებას და გულნაკლულობას აქ, ამ დღისდ, გადაამწყვეტ მომენტში არ უნდა დაუჩრქეს ადგილი! ამას ვცრძნობთ ყველა, თუმცა ეს ჩვენთვის არავის უკარნახებია.

ვიპრძვით და ვჩქარობთ, რადგან ოტომანის პორტასაგან 72 საათის უღლტიმატუმი გვაქვს წამოყენებული, რომელსაც ხვალ საღამოზე გაუდის ვადა. ამქრ-კავკასიის ფედერაციას წინაღმდეგობის და პასუხის გაცემის უნარი აღარ აქვს. ოსმალეთი კი იარაღით გვადგა თავზე; სამარცხენო ბრესტ-ლიტოვსკის ზავით და რუისის ჯარის დამლით გათამამებული, ყარსის, ბათუმის, არდაგანის ოლქების ჩამოცილებით გვეჩუქრება. მაშინ რაღა დაჩრება საქართველოდან, ან საღ და როგორ უნდა იცხოვროს ქართველმა ერმა, როგორ იზოგინოს სახელმწიფომ, სასიცოცხლო ძარღვებ გადაჭრილმა? სიკვდილსიცოცხლის საკითხი გვიდგას! არა თუ ისობა და ქრება რევოლუციით მოპოვებული თავისუფლებანი ადამიანის და მოქალაქის უფლებებიანად, რომლისათვისაც ამდენი მსხვერპლი გვაქვს შეწირული, არამედ თვით ერის ფიზიკური არსებობაც საშინელი სიფრთხის წინაშეა დამდგარი.

ყველა პარტიებში ერთსულლოვანი თანხმობა დამოუკიდებლობის საკითხში, მაგრამ ხალხის ხმის მოსმენა საქიროსა, და სოციალ-დემოკრატიული პარტია რომელსაც უზომო დიდი გავლენა აქვს მთელ ერში, შეციბვას უგზავნის ყველა ადგილობრივ ორგანიზაციებს, რომელიც ხალხთან ახლოს არიან, მათი აზრის წინასწარ მოსმენა სავალდებულოთ შიანჩია. და ყველა კუთხიდან, ყველა ქალაქიდან, ყველა მაზრიდან მოდის ერთსულლოვანი პასუხი:

თქვენთან ვართ!
თანახმა ვართ!

დამოუკიდებლობა საქართველოს!

ამ გვარად საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი იგებს პირველ რეფერენდუმს.

ეს იყო 25 მაისს 1918 წელს, დილით შაბათს, კომისიაში მოგვდის ეს ცნობები, გვიხარია და მეტის ენერჯით ვავრძელებთ მუშაობას. შეღამდა... ვერ დავვისრულებია შრომა... ვიკრიბებით ნაფახმშვეს და ისევე ვმსჯელობთ, ისევე ტექსტის ყოველ აზრს ჩავკვირვებთ; ხოლო ერთ-

ვსულ საბჭოს ბიურო, მისი პრეზიდენტი, გვიცდის, ელის ჩვენგან შემუშავებულ პროექტს, რომ საბოლოო ტექსტი მიიღოს და ხვალ საბჭოს წინაშე წარადგინოს. შუალამზე ვათავებთ პროექტის დამუშავებას და მაშინვე ორი წევრი, გიორგი გვაზავა და პავლე საყვარელიძე, მიუშურებიან საბჭოს ბიუროს სხდომაზე, რომ ამალამვე დაათონ ეს საშური, მაგრამ მცტათ საპასუხისმგებლო მოვალეობა!

ნაშვალამვეს ბიურო იღებს ზოგიერთი შესწორებით საბოლოო რედაქციას და კვირას, 26 მაისს, იგი საჯაროთ ცხადდება სასახლის თეთრ დარბაზში.

ვის სცალოდა იმ ჟამად კომისიის ოქმების შედგენაზე და მათ შემოწმებაზე ფიქრი და ზრუნვა! იწერებოდა კი... მავრამ არ ვიცოთ, ინახება იგი საღმე, თუ გადაყლაპა დროთა უკუღმართობამ, ამიტომ ვაწვდით ამ ცნობებს, იმათგან, ვინც ამ აქტის, აწ ისტორიულ აქტათ ქვეულის შედგენაში და გამოცხადებაში აქტიური მონაწილეობა მიიღეს და რომელთა სახელები მეხსიერებამ შემინახა, სულ ორიოდუ პირი მეგულება ცოცხალთა შორის, დიდი უმრავლესობა ჩვენს წინაპართა პანთეონს შეუერთდა. ესენია: პავლე საყვარელიძე, ავტონომისტუი სოციალ-დემოკრატი, ერთი თავგამოდებული და გატაცებული მომუშავე აქტის შედგენაში; გიორგი ლასხიშვილი, ძველი ხალხისანი და სოციალ-ფედერალისტთა პარტიის დამარსებელთაგანი, კაცი ჟღერესი პატიოსნების და გულწრფელობის გამახსიერებელი; სოსიკო მდიენანი — სოციალ-ფედერალისტი, დიდათ ნიჭიერი ორატორი, შემდეგ დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის მოადგილე; გიორგი გვაზავა — დაულაღვი საზოგადო მოღვაწე, რომელმაც ამ მოღვაწეობაში დალია სული ვადმოსვეწილობაში; კოტე აფხაზი — თბილისის თავად-აზნაურთა წინამძლოლი, დიდი გონიერი პატრიოტი, რომელმაც თავად-აზნაურობის ქონების ქართველ ერისათვის გადაცემით მოუზნადა ნიეთიერი და ორგანიზაციული საფუძველი ჩვენი ერის აღორძინებას და რომელმაც წამებით დაიდგა ჟგვრავების გვირგვინი საქართველოს 26 მაისისათვის ბრძოლაში; დიდი პრეზიდენტი ნ. ი. ყო-რ. დ. ა. ნ. ი. ა., რომელიც ამ რამდენიმე თვის წინ მოგვტაცა უღმრთელმა სიკვდილმა!

ჩავისახოთ გულში მათი ხსოვნა და მათი სახეები!

ლრმა განცდებებით, მთავრამ უდრეკი რწმენით და გაბედულობით ფუღდებით ორი ათასი წლის დამოუკიდებელი არსებობის განახლების მომენტს: ახრვიდმეტი წლის უსახელმწიფოდ ყოფნის შემდეგ დიდია განცდა ახლაც, როცა ამ წამებს ვიფიგონებთ. მაშინ ერმა თავისი ვაიტანა: საფრთხი-საყან თავი იხსნა, იმით რომ, თავის - თავის პატრონი გახდა!.. გვწამს იხსნის დღესაც თავს კომუნინზმის უმსკავს თავრეზისაგან.

II

26 მაისის 35 წლისთავი

ნათელი, მზიანი დღე იყო 26 მაისი 1918 წლისა. ბუნება ხარობდა — ამწვანებულნი, აყვავებულნი, გაფურჩქენილი. მაისი ვარდობის თვეა საქართველოში.

პოლიტიკური ატმოსფერა კი შეკუმშული იყო და ჩისხვიანი. ჩრდილოეთის ანარქია, სამოქალაქო ომი და ნგრევისარღვევის პროცესი — ატალღებულ, აქაფებულ ზღვასავით ეხეთქებოდა კავკასიის ქედს. სამხრეთიდან ოტომანის პორტა გვადგა კარზე შეიარაღებული და ჩაყლაპვით ემუქრებოდა დიდს მსხვერპლით მოპოვებულ და შენახულ თავისუფლებას. ერთადერთი ხსნის საშვალბათი ისახებოდა შექმნა საკუთარი მთავრობის — ხელში აღება საკუთარი ხედის. ოსმალეთის გადაჭარბებული მადისთვის შეიძლებოდა დაგვებირისპირება მისივე მძლავრო მოკავშირე გერმანია. ანტანტა შორს იყო... იგი, ვინ იცის, როდის მოვიდოდა — თუ მოსვლა ეწერა.

ასეთ უკიდურეს დაძაბულ საერთაშორისო მდგომარეობაში ერმა მოიკრიბა მთელი თავისი ძალღონე, გაიხსენა უკვდავი შოთას სიტყვები: „ჭირსა შიგან გამაგრება ისე უნდა, ვით ქვიტკირსა“ — და გაერთიანებული, გამეხებული საქართველო წარსდგა ისტორიულ გამოცდის წინაშე. მან 117 წლის წინ დახურული ფურცელი საქართველოს სახელმწიფოებრივი არსებობის გადაშლა — უდრეკი რწმენით, რომ თვით მოველო თავის - თავისათვის!

ეს იყო 35 წლის წინათ! 26 მაისს 1918 წელს, თბილისის სასახლის თეთრი დარბაზში — ამიერ-კავკასიის სეიმმა დილის 12 საათზე გამოაცხადა დაშლა ფედერაციის, რომელმაც ამჟამად ვერ გაამართლა თავის არსებობა.

იმსვე დღეს, საღამოს 5 საათსა და 10 წუთზე, 1918 წლის 26 მაისს, იმავე დარბაზში შეკრებილ ეროვნულ საბჭოს წინაშე გამოვიდა კლარამოსილი ნოე ჟორდანი, და მთელ მსოფლიოს ამცნო დაბადება ახალი სახელმწიფოსი.

მოვისმინით ეს აქტი საქართველოს დამოუკიდებლობის.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი. „მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო.

„მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ყოველ მხრით მტრისაგან შევიწროებული საქართველო თავის ნებით შეუქრთდა რუსეთს იმ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარეშე მტრისაგან დაეცვა.

„რუსეთის დიდი რევოლუციის მსვლელობამ, რუსეთში ისეთი შინაგანი წყობილება შექმნა, რომ მთელი საომარი ფრონტი სრულიად დაიშალა და რუსის ჯარმა დასტოვა ამერ-კავკასია.

„დაიჩენ რა თავისი ძალღონის ამარად, საქართველომ და მასთან ერთად ამიერ-კავკასიამ თვით იღვეს თავის საკუთარი საქმეების გაძლოა და პატრონობა, და შესაფერი ორგანოებიც შექმნეს; მთავრამ გარეშე ძალთა ზეგავლენით ამერ-კავკასიის ერთა შემადერთებელი კავშირი დაირღვა და მით ამიერ-კავკასიის პოლიტიკური მთლიანობაც დაიშალა.

„ქართველი ერის დღევანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შექმნას, მისი საშვალბით გაჩვენე ძალის მიერ დაპყრობისაგან თავი გადაიჩინოს და დამოუკიდებელ განვითარების მტკიცე საფუძველი ააგოს!

„ამისდა თანახმად საქართველოს ეროვნული საბჭო, 1917 წლის ნოემბრის 22-ს იარჩული საქართველოს ეროვნული ყრილობის მიერ, დღეს აცხადებს:

1. ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებოვანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა.
2. დამოუკიდებელ საქართველოს პოლიტიკური ფორმა — დემოკრატიული რესპუბლიკაა.
3. საერთაშორისო ომობაში საქართველო მუდმივი ნეიტრალური სახელმწიფოა.
4. საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბ-

ლიკას სურს საერთაშორისო ურთი-ერთობის ყველა წევრთან კეთილმეზობლური განწყობი-ლება დაამყაროს. განსაკუთრებთ-კი, მოსახლე-რე სახელმწიფოებთან და ერებთან.

5. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბ-ლიკა თავის საზღვრებში თანასწორად უზრუ-ნველყოფს ყველა მოქალაქის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს განურჩევლად ეროვნ-ებისა, სარწმუნოებისა, სოციალური მდგომარ-ეობისა და სქესისა.

6. საქართველოს დემოკრატიული რესპუ-ბლიკა განვიითარების თავისუფალ ასპარეზს გა-უხსნის მის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა ერს.

7. დამფუძნებელი კრების შეკრებამდე მთელ საქართველოს მართვა - გამგეობის საქმეს უძღვება ეროვნული საბჭო, რომელიც შეესაბუ-ლილი იქნება ეროვნულ უმცირესობათა წარ-მომადგენლებით და დროებითი მთავრობა პა-სუხისმგებელია საბჭოს წინაშე...

ტრადიკულ მომენტში გამოცხადდა ეს აქტი. ვინ იცის, რას მოიტანს იგი, რა მალამოს და-ადებს ერის უდიდეს სატყვიარს, რომელსაც ყველა გრძნობს!? გამარჯვებისაა თუ შერცხვე-ნის ეს გასუდელი ნაბიჯი, რომლისთვისაც არ-აფინ არ იყო წინასწარი მომხადებელი? მაგრამ ხალხის გულში სასწაულებრივად იფეთქა მან ისეთი ძლიერებით, რომ თითქოს, ახალი სული ჩაუდგა ერს. ატომიური ძლიერებით ამოხეთქა ერში ისტორიულად დაკუთრებულმა ენერგიამ თვითარსებობისა!

მთელი თბილისი, სასახლის წინ გაშლილ დიდ მოედანზე შემოკრებულნი, როცა მას სასახლის აივნებიდან ახლად მიღებული აქტი წაუკითხა ერო-ვნულ საბჭოს მდივანმა — სიხარულის ზღვით იქცა, დაუსრულებელი ტაშით და ვაშას ძახი-ლით შეაზანზარა მთა და გორები, რომელიც გარს ერტყმის საქართველოს.

დაუდევარი ვლასა მგელაძე მთმა რევოლუ-ციონერი ნამა დაეითზე აიჭრა, სახეიშოთ ჩამო-კრა ზარებს და იქვე, პანთეონში, ილია-აკაკის საფლავებს ჩასძახა დიდი აქტის გამოცხადება.

დებუტატები კი ამ დროს ერთი - მეორეზე აღიოდნენ ტრიბუნაზე და თავის დიდი მოვალე-ობის სრული შეგნებით აწერდენ ხელს ამ ის-ტორიულ აქტს. ხელის მომწერთა შორის თქვენ ნახავთ ქართველებთან ერთად ყველა იმ ეროვნ-ულ უმცირესობათა წარმომადგენლებს, რომ-ლებიც საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრო-

ბენ: ასეთებია: სომხები, ეგრემანელები, აფხაზე-ბი, სამუსულმანო საქართველოს წარმომადგენ-ლები, ქართველი ქრისტიანები და სხვა.

ამ ირიათ — **სრულიადი საქართველო ადა-სტურებს ამ აქტს.** გარეთ კი სასახლის ფართიე მოედანზე უკვე ზეიმა. ხალხს დაავიწყდა კარ-ზედ მომდგარი საფრთხის საშიშროება. იგი წინ დაწინ გრძნობს, რომ მოხდა რაღაც ისეთი, რა-მაც მის მთელ არსებას დაუარა და აგრძობინა **გამარჯვება... უტყველი გამარჯვება: აღსდგა ის-ტორიული ერი! გაქრა შიში, გაქრა ეჭვი და უი-მედობას ბოლო მოეღო. ხვალ ყველაფერი შე-საძლებელია! თითქოს გამოცხადდა ხალხური დიდი გმირი, რომელსაც ბედის გასაჭედათ მი-მავალს გზაში სიკვდილი წამოეწია. მან კი სი-კვდილი ხელში აიღო, იმით სიკოცხლის წყარო-დან წყალი დალია და თავის ბედსურსაც დააღწე-ენა!**

ასეთი იყო ამ მომენტში ქართველი ერი! ეს იყო 35 წლის წინეთ.

შედეგ დროებითი მთავრობა, ნოე რამიშვი-ლის თავმჯდომარეობით, რომელიც მალე შეს-ცვალა ნოე ჟორდანიას მთავრობამ. ეროვნული საბჭო შეუდგა კანონმდებლობით მუშაობას. გარეშე საფრთხე ამოურებული იქნა. ნეიტრალი-ბა დავიცავით. მსოფლიო ომში არცერთ მებრ-ძოლ მხარეზე აღარ ჩაჩეულა ქართული იარაღი.

ათი თავის შემდეგ მოწვეულმა დამფუძნებელ-მა კრებამ, დემოკრატიული რევოლუციის მეორე წლის თავზე დაამტკიცა ეროვნულ საბჭოს მიერ გამოცხადებული აქტი დამოუკიდებლო-ბის:

„საქართველოს დამფუძნებელი კრება, — არ-ჩეული პირდაპირი, თანასწორი და პროპორცი-ონალური საარჩევნო სისტემით ორივე სქესის მოქალაქეთა მიერ, — თავის პირველსავე სხდო-მაზე, 1919 წლის მარტის 12-ს, ქვეყნის და ის-ტორიის წინაშე აღიარებს, რომ ის საფუძვით იღებს და ადასტურებს საქართველოს ეროვნუ-ლი საბჭოს მიერ 1918 წლის 26-ს ნაშუადღევის 5 საათზე და 20 წუთზე თბილისში გამოცხადე-ბულს საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს“.

ამიტომ ამაყათ გამბობთ მთელი ქვეყნის წინა-შე: ახალი განსაცდელიც, დღეს რომ თავს გვა-წევს, ვერ შეარყევს ჩვენს რწმენას და ვადაწყვე-ტილებას:

საქართველო იყო თავისუფალი და იქნება თავისუფალი!

III.

1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება და მისი ბედი

ქართველი ახალი თაობა მოკლებულია იცოდეს ნამდვილი ისტორია თავის ქრისტიანული ბრძოლებისა, რომელსაც თავისუფლება ჰქონდა მიზნად დასახული. განსაკუთრებით უცნობია მისთვის ის აქტები, რომელნიც საქართველოს დამოუკიდებლობის ეპოქას ეკუთვნის და კომუნისტურ მოძალადეების ფაზისიციკლურ, იმპერიული-ბუნებას ამჟღავნებენ. კომუნისტებმა მოსაპეს ან გადასამლეს ასეთი დოკუმენტები და მიუწოდომელი განხადეს უცელსათვის. ამით ჩიცხეს ეკუთვნის 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება საბჭოებსა და საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის შორის. ამ დროს საბჭოებს ომი ჰქონდათ პოლონეთთან, რომელშიაც საბჭოთა ჯარებმა სასტიკი დამარცხება იგემეს. შეგნით კიდევ არ იყო დამთავრებული სამოქალაქო ომი და არცე-დაცევა. ამ მიზნით იყო თუ სხვა მოსაზრებით, საბჭოთა კომუნისტურმა მთავრობამ საქართველოსთან ხელშეკრულების დადება არჩია და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა იცნო. 7 მაისს ორივე სახელმწიფოს წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს საერთო აქტს, რომლის პირველი ორი მუხლი მოგვყავს აქვე:

მუხლი პირველი.

ჩრუსეთის სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა ეყრდნობა რა მის მიერ ეყვლა ხალხთათვის აღიარებულ თავისუფალ თვითგამოკვევის უფლებას სრულ გამოყოფამდე იმ სახელმწიფოსაგან, რომლის ნაწილსაც შეადგენდენ, ყოველი პირობის განვიშე სცნობს საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას და სუვერენობას, და ნებაყოფლობით ხელს იღებს იმ სუვერენულ უფლებებზე, რომელიც ეკუთვნოდა ჩრუსეთს ქართველი ხალხისა და მისი ტერიტორიის შიგნით.

მუხლი მეორე.

ეყრდნობა, რა ამ ხელშეკრულების პირველ მუხლში განცხადებულ პრინციპებს, ჩრუსეთის სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკა ვალდებულიებას იღებს, თავი დაიჭიროს საქართველოს შინაურ საქმეებში ჩარევისაგან.

მაგრამ ფლიდობა და მატყუარობა გამოდგა საბჭოთა მთავრობის სიტყვა და ხელისმოწერა.

7 მაისის ხელშეკრულებით თუმცა ფორმალურად იცენს ჩვენი ქრისტიანული დამოუკიდებლობა, გულში მისი დანგრევა და დაპყრობა ჰქონდათ გადაწყვეტილი. სტალინი, ორჯონიკიძე და ერთი მუჭა მათი მისმდეურები, რომელნიც ქართველმა ხალხურმა მოძრაობამ გარჩია თავის წაიღიდან, როგორც ულირსნი, ჩრუსეთს გაიქცენენ, ბიროტი შურისძიებით იყენენ ავსებულნი თვის ერისადმი. კომუნისტები, როგორც ვიცით, ყველაზე მოღალატენი არიან თვის ქრისტიანული, ხალხის, კლასის, რომელიც სახელითაც ფიცულობდენ, მათ თვის ბატონობის მეტი არაფერი სწამთ, და ქართველი კომუნისტებისაგან უკეთესი რა უნდა ყოფილიყო მოსალოდნელი?

მოსკოვში მათ მთელი თავისი გავლენა მოახმარეს იმას, რომ ხელშეკრულების მიუხედავად, წითელი ჯარებით თავდასხმა მოეწყით პატარა, მცირე რიცხოვან მშრომელ ქრუსე და ის გასრისათ. კრემლში გაბატონებული კომუნისტური მთავრობაც, რასაკვირველია, სიამოვნებით შეხვდა ამ იმპერიული-საბჭოთა ნაბიჯის გადადგმას. პირველი შეიარაღებული შეტევა საქართველოზე სცადეს ხელის მოწერის დღეებში აზერბაიჯანის საზღვრებიდან, რომელიც წინათვეში ჰქონდათ დაკავებული თითქმის უბრძოლველად, მაგრამ უკუტყეულ იქნენ ქართველ ჯარისა და სახალხო გეარდის შეერთებული ძალებით. ამის შემდეგ ქრუსენს თითქმის მიწყნარდნენ, ნამდვილად კი, უფრო ფრთხილად ემზადებოდნენ ხელახლა შემოსასევათ. ამ მიზნით ჩიჩერინმა მოლაპარაკება გამართა ლონდონთან და ანკარასთან, რომ მათი ჩაურევლობა მოეპოვების, რასაც მიაღწია კიდევ. სამხედრო ძალების მხრივ ამოცანა ძნელი გადასატყევი არ იყო. დიდი საბჭოთა რესპუბლიკას ყოველთვის შეეძლო პატარა საქართველოზე სამხედრო ძალით გამარჯვების მოპოვება. უფრო საინტერესოა ის ცინიკური განცხადება, რომელიც „პრავდას“ ფურცლებზე, 1920 წლის 30 ნოემბერს გამოაქვეყნა კომუნისტური მთავრობის ეროვნებათა კომისარმა სტალინმა. ის ასე დახითხითებს ჩვენს პატარა ქვეყანას: „საქართველო, რომელიც მთავარ ბაზად ხდება ინგლისის და საფრანგეთის ოპერაციებისთვის და ამ მიზნით მტრულ განწყობილებაში შედის საბჭოთა ჩრუსეთთან—ეს საქართველო უკანასკნელ სულის ამოსუნთქვის დღეებს განიცდის... თითქმის უდავოა, რომ გასაჭირ მომენტში ანტანტა მიტოვებს საქართვე-

ლოს, როგორც მიატოვა სომხეთი. ამ სიტყვებში ყველაფერია თავმოყრილი! ცილისწამება, ჭორი და მუქარა. სამივე იქნა გამოყენებული საქართველოს წინააღმდეგ.

ორი თვის შემდეგ, 1921 წლის 11 თებერვალს, წითელი ჯარის სამი არმია ყოველ მხრით შემოესია საქართველოს ტერიტორიას და ხუთი კვირის გააფთრებული ბრძოლის შემდეგ დაიპყრო იგი... იმავე დროს მთელი ქვეყანას მოსდევს ჭორი, თითქოს საქართველოს მთავრობას თვით ქართველი გლეხები და მუშები აჯანყებოდეს და წითელი ჯარი მათ დასახმარებლათ და წესიერების აღსადგენათ შემოსულიყოს ჩვენს ქვეყანაში. ნამდვილათ კი არც აჯანყება ყოფილა და არც არეულობა. ქართველ კომუნისტების მეთაური ფ. მახარაძე, თავის მონსენებაში რუსეთის კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტისადმი ამის შესახებ სწერს, რომ „არც ერთმა კომუნისტურ პარტიის წევრებმაც კი არაფერი იცოდა ამ შეტევას მიზნებისა და განზრახვების შესახებ“... და ასე განაგრძობს: „აი რა მოხდა: პირველი:— წითელი არმიის საქართველოში შემოსვლამ და საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადებამ მიიღო გარედან მოხდენილი დაპყრობის ხასიათი, რადგან იმ მომენტში შიგნით არავინ ფიქრობდა აჯანყების გამოწვევას.“

მეორე: საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადების დროს არ აღმოჩნდა არც ერთი პარტიული უჯრული, არც ერთი პარტიის წევრი, მეტი რომ არ ვთქვათ, რომ მმართველობა შეეცდინა და მომეტებულათ საეჭვო ელემენტებმა და პირდაპირ სისხლის სამართლის დამნაშავეებმა გაგვიწიეს დასხმარება“.

შემდეგ, თვით საბჭოთა კომუნისტების ლიდერები იძულებული იყვნენ აღეარებინათ, რომ მართლა ძალიან დაიპყრეს საქართველო, ხოლო მიზეზად მოყავდათ, თითქოს ქართველობა დახმარებოდა დენიკინელებს, და როცა ეს სიცრუე არ გაუვიდათ, ცინიკურად განაცხადეს, რომ საქართველოს ოკუპაცია ბაქოს ნავთის გზების დასაპყრობათ იქნა მოხდენილი. რომ საბჭოეებს ნავთის გზა სჭირდებოდათ ეს საქართველოს მთავრობას არ გამოპარვია მხედველობიდან, და ამიტომ 1920 წლის 14 ნოემბერს, ეკონომიური შთანხმება დაუდგა მოსკოვის მთავრობას, რომელიც უზრუნველყოფილი იყო საბჭოებისთვის მთელი ტერიტორიაზე ნავთსადენი მიღებით და ბათუმში ნავთის რეზერვუარებით საარ-

გებლობა, უცხოეთში ნავთის ნაწარმოების თანისუფლად გასატანად.

დარჩა ერთად - ერთი მიზეზი საქართველოს დაპყრობის: ეს იყო სიძულვილი პატარა დემოკრატიულ ქრისტიანულ ქრისადმი, რომელიც სრული თავისუფლებით სარგებლობდა, და იმპერიალიტური მისწრაფება მისი დაპყრობის.

მაშასადამე საქართველოზე შემოსევა იყო უდავო აგრესია, უდავო იმპერიალისტური აქტი, ძალმომრეობა, რომელსაც ვერავითარი ხანგრძლივობა ოკუპაციისა ვერ დააკანონებს.

დღეს, ამ ძალმომრეობის წინააღმდეგ აშხედრებულია მთელი დემოკრატიული კაცობრიობა. პრეზიდენტი აიხენშაუერის 16 აპრილს წარმოთქმული ჩინებული სიტყვა ყველა ერთა განთავისუფლებაზე საბჭოთა ტირანიისაგან — საამო მალამოთ მოხედება გულზე სხვა ერებთან ერთად ქართველ ხალხსაც, რომელიც დასაყენების შესტრფის და დასავლეთისაგან მოვილის თავისუფლების ამობრწყინებას.

ყველა საბჭოთა კავშირში მოქცეულ ერთად დემოკრატიული ძალების ბრძოლა დასავლეთის და განსაკუთრებით ამერიკის დემოკრატისთან ერთად კომუნისტურ - დიქტატურის დამხობით, თავის გამარჯვების მომენტში ამ უსამართლო აგრესიის შედეგებსაც გაუქმებულად გამოაცხადებს. ხოლო აღდგენილი სუვერენული ქართველი ერთი თვით გამოძების თანამებრძოლ ქრებთან მეგობრულ სიტყვას და გამოსტყდს მეგობრულ ურთიერთობას.

კავკასიის დამოუკიდებლობის და თურქმენისტანის რადიო რედაქცია.

1918 წლის მაისში, სწორედ 35 წლის წინეთ, კავკასიის ერებმა შედის თვითმპყრობელობასთან საუკუნოებრივი ბრძოლის შემდეგ, ომისა და რევოლუციის ქარცეცხლში გამოაცხადეს კავკასიის რესპუბლიკათა დამოუკიდებლობა: 11 მაისს ჩრდილო-კავკასიამ, 26 მაისს საქართველომ, 27 მაისს სომხეთმა, 28 მაისს აზერბეიჯანმა. საბჭოთა ხელმძღვანელები სამოქალაქო ომის ხანაში ყოველგვარ დიპლომატიურ ხრიკებს ხმარობდენ, რომ ეს დამოუკიდებელი რესპუბლიკები დაენგრიათ, — ანვე დროს კი ლენინი და ჩიჩერინი ხმა მალლა აცხადებდენ, უდავოთ ეცნობთ კავკასიის ერთად დამოუკიდებლასო.

პირველი მსოფლიო ომის ვითარების შემდეგ, ამ რესპუბლიკათა წარმომადგენლები წარსდგენ ანტანტის მიწვევით პარიზის საზოგადოებრივი კონფერენციის წინაშე, სადაც მათ მიიღეს ფაქტიური ცნობა, ხოლო საქართველომ ცოტა გვიან იურიდიული ცნობაც.

მხოლოდ საბჭოთა მთავრობამ, რომელმაც გამარჯვებით დაამთავრა თეთრი მოძრაობასთან ბრძოლა, ვერ მოინელა კავკასიის დემოკრატიების მისი გვერდითი არსებობა; იგი თავისი წითელი ჯარით შეესია კავკასიის და მისი რესპუბლიკები ერითი-მეორეზე დამოკრიჭილა.

1921 წლის 18 მარტს დათავდა ეს დაპყრობა

თავისუფალი კავკასიის ერების, რომელთაც დღესაც ისრაელით ებრატონება საბჭოთა კომუნისტური ხელისუფლება

მაგრამ ბოლშევიზმში ისტორიის მიერ განწირულია. კომუნისტური სისტემა — სისხლსა და ტერორზე აგებული, დამოზობის წინაშე დგას. და როცა იგი დანგრეული იქნება ამლეღვარებულ ხალხისაგან, მაშინ კავკასიის ერებიც თავისუფლად იდღესასწაულებენ დამოუკიდებლობას დღეს, მიუძღვნან ქებას ეროვნულ ვმირებს, მოაწყობენ თავისუფალ მიწაზე თავისუფალ ცხოვრებას.

.....

ახლო წარსულიდან

17 მაისს ჩვენს პატარა ეკლესიაში დავესწარით 30 წლის წინ 15 დახოცული ქართველ მხედართა პანაშვიდს.

ვიცი, როგორის სიმშვიდით და სიმტკიცით მიაბიჯებდნ ისინი ქვეყნის სამსხვერპლოსკენ.

კიდევ 3 მაისს, პრეზიდენტ ნოე ჟორანიას გაბრძნობების მოვანების დღეს, ახალგაზ. გოგი წერეთელმა მოგვაცონა კოტე აფსაზის და ძმათა აწ უკვე ისტორიული სიტყვები, გადასრულილი ჯალათათვის: წადით და უთხარით ჩუქსის ხალხს, როგორ კედებიან ქართველები სამშობლოსათვის!

კარგად გვახსოვს, გავსახვულს 1917 წ., თბილისში რეიტერის ქუჩაზე ქართულ აღმასკომის დარბაზში თავაზიანად ფეხი შემოდგა კოტე აფსაზმა და გვეუბნება: რუსეთის რევოლუციის იმეთ უკუღმართ ცვლილებებს განიცდის, შეიძლება საქართველოს და მთელს კავკასიას დიდი უბედურობა დასატყდეს თავზე, ამიტომ ქართველმა თავად - აზნაურობამ გადასწყვიტა მთელი მისი კორპორატიული ქონება ქართველ ერს მიუძღვნას საჩუქრად, ვინდლო მან შესძლოს მისი გამოყენება ქვეყნის სასარგებლოდ.

არი ვასახელებთ დანარჩენ განვმირულ ქართველთ იმავე წოდებისას, თუმცა კარგად გვახსოვს ახივანი გენერალი ვარდენ წულუკიძე, ან კიდევ „თეთრი გიორვის“ მოჯიბრე გიორგი ხიმშიაშვილი და სხვები.

ვიტყვით მხოლოდ, რომ ნოემბრის დასაწყისს მართლაც მოხდა საბედისწერო გადატრიალება პეტერსბურგში და არ ვასულა მას შემდეგ ორი კვირაც, თბილისის სახანინო თეატრში შესდგა

ქართველი ერის ყველა წრეთა და კუთხეთა დელეგატების სრულიად უჩვეულო ყრილობა.

ყრილობამ მადლობით მიიღო ქართველი თავად-აზნაურობის ქონება და, რაც მთავარია, პირველად აფრიალდა მისი წინ მარავანდელი მოსილი საქართველოს დროშა!

ყრილობამ აირჩია **ეროვნული საბჭო**, რომელმაც 26 მაისს 1918 წელს **საქართველოს პარლამენტად** გამოაცხადა თავის - თავი; და ამ პარლამენტის წინაშე წაიკითხა ნოე ჟორანიამ **საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი**.

ამ დიდებულ ამბავს თან მოყვა კოალიციური მთავრობის შედგენა განსვენებული ნოე რხაია, საიდან მომდინარეობს ის შეგნება, რომ ქართველმა თავად - აზნაურობამ დიდი სამსახური გაუწია საქართველოს დამოუკიდებლობას. ლო მდგომარეობას და მთელი საუკუნე მის მკერა თქმა უნდა, არ ვიციწყებთ იმსაც, რითაც დავიწყეთ: ქართველმა ერმა მყისვე აუღო ალმომივილის თავმჯდომარეობით.

რდში დასუდებული ნების - ყოფა რეალობად აქცია.

ამიტომ, როცა ამბობენ, 15 ვმირი მხედარი ამა თუ იმ პოლიტიკური პარტიისა იყვნენო, ცოტა არ იყოს, ეს განსაზღვრა მათი ისტორიული როლის რამდენადმე შემხუფდველად გვეჩვენება.

ისინი არიან თვით ქართველი ერის გმირები, განურჩევლად პოლიტიკისა, ან თუ გნებავთ, **ქართული** პოლიტიკისა; არა თუ წარსულში, არამედ მომავალში, როცა იგი, იმედია, საქართ-

ველოს საზღვრებს გასცილდებოდა და ერის და ადამიანის ერთი-ერთი გამომხდელ ძალად იქცევა.

**

ეკლესიიდან იმ დღესვე ჩვენ გავემგზავრეთ ლევილის სასაფლაოზე, რათა პატივი გვეცა ნაციონალ - დემოკრატიების ბელადის **სპირიდონ კელიას** ხსოვნისათვის, მისი გარდაცვალების 5 წლის თავზე.

გვახსოვს, სპირიდონის ცხედრის წინ ჩვენ ვახუნეთ ერთი მისი გამორჩეული საქმე.

შუა აპრილია 1918 წ. ვართ ბათუმში გერმანია - თურქეთის და კავკასიის კონფედერაციაზე. ვამბობთ **კავკასიის**, რადგან მეოთხე წევრის — მთის დელეგატი პირველად იქ იქნა კონფედერაციაზე დაშვებული.

ღავა ატყდა გერმანიის ელჩსა (სტამბოლში) და დელეგატს (ბათუმში) შორის, რაიცა გამოხატავდა საგარეო და სამხედრო სამინისტროთა დიდთა საყურადღებო უთანხმოებას ჩვენს **საკითხზე**.

საჭირო შეიქნა საიმედო ქართველისა საიდუმლოდ ბერლინში გაგზავნა. მთავრად როგორ? გემი ჩვენ არ გვყავს, ოსმალეთზე გავლა გამოჩივებულია. მაშინ სომხ ბათუმში თურქების ხელთ იყო და ჩვენი „ვიკრიკის“ მისისა სწორეთა მათ წინააღმდეგ იყო მიმართული, და გერმანიის ელჩიც მათ უმხარვებდა ხუჭუგს.

ბედზე ნავთსადგურის მოწოდებით აღმოჩნდა ერთი ორთქმავალი ნავი, „კუკუშკად“ წოდებული ერთი ქართველი ნებლდაურისა, — აი რამ უნდა გვოშველოს!

შავ ზღვაზე მაშინ თარეშობდენ მარტო ბოლშევიკების გემები და ათასგვარი ავაზაკობას სჩადიოდენ.

მერე ვინ იკისრა ამ წარმოუდგენელ ძნელ პირობებში „დიპლომატიური ვიკრიკის“ როლი? **სპირიდონ კელიამ**.

ბერლინში ჩასვლისას მან მოგვიყვა თავისი დარბაისსურვი კილოთი, გერმანიის დელეგაციას თანადასწრებით, „კუკუშკას“ და მის მგზავრთა დრამატიული თავგადასავალი.

არა ერთხელ მათ დადევნებთან შავ ზღვაზე ბოლშევიკი მცობარენი, თუმცა მარტო ოდენ ღამით მოგზაურობდენ და დღით კი ოდნავ შესაძრნე ნაპირას უნდა შეხიზნებოდენ. მათი მარშუტი კოქმინაზე იყო კონსტანციით, ხოლო არა ერთხელ მოუხდათ ნოვოროსისა - იალტიისკენ გაპარვა!

ამას დაერთო ნავთი - მახუთის გამოლევა, სიმშლი... ბოლოს? საქმე ჩვენ მოვიგეთ სპირიდონის წყალობით: სამხედრო სამინისტრომ აჯობა საგარეო სამინისტროს, მცეტის თქმა ამ უამად არ შეიძლება.

ვიციოთ მხოლოდ, სპირიდონის მისისა უშუალოდ დაკავშირებული იყო საქართველოს დამოუკიდებლობასთან 26 მაისს 1918 წ.

აი, ის საგმირო საქმე, რომლის შესახებ სპირიდონი სდუმს, მთავრად ახალმა თაობამ უნდა იცოდეს ვინ დაკარგა მან ასე უდროოდ.

ანჩინ.

ბრალიკული წლის თავი

ამა წლის 17 მაისს, საქართველოს ეროვნულ დემოკრატიული პარტიის პარისის ორგანიზაციის თაოსნობით, პარიზის ქართულ ეკლესიაში, გადახდილ იქნა პანაშვიდი, საქართველოსათვის დაღუპულ გმირთა, ვერაგულად დახვეწილ სამხედრო ცენტრის წევრთა სულის მოსახსენებლად. 30 წელია მას შემდეგ და თავდადებულ ქართველთა აჩრდილები და მთავალითა ანათებს ქართველთა გზას ევრაჯი მტრის წინააღმდეგ შეტრიგებელ ბთხოლაში. თავისუფლებისათვის საუკუნოებრივ ბრძოლის გასწვრივ, ქართველ ხალხს, მუდამ სათნობის და კეთილშობილების პრინციპი ამოძრავებდა. ეს მცნება განამტკიცა და დაადგინა მასში მუდმივი უბედურების ცეცხლში, რომელშიდაც იწოდა იგი. მთავრად არსებობს ზიზლის და სიძულვილის წმინდა გრძობაც მუხთალი და დაუნდობელი მტრის წინააღმდეგ; მტრის, რომელსაც ენა არ ჩაუვარდა 1923 წლის 3 მაისის განაჩენის გამოცხადებაში და ხელეში არ აუკანკალოდა მისი სასრულეში მოყვანის დროს. რამდენად დიდია სიყვარული და პატივისცემა ამ წმინდა სახელების, იმდენად ღრმა და წარუშლელია ჯალათებისადმი სიძულვილი და რაინდული შეტრიგებლობა. ამ გმიროთა სახელები ქართველ ადამიანს გულის ფიცარზე აწერია, მთავრად საბჭოთა ჯოჯოხეთში აღზრდილი ახალგაზრდობა შეიძლება საკმაოდ არ იცნობდეს მათ.

1923 წლის 15 - 25 მაისის სისხლიანი განაჩენით ჩვენ დახვეწა მიუთხაჯა შემდეგ მანულოშვილთ: გენ. ალ. ანდრონიკაშვილს, გენ. ვ. წულუკიძეს, ლენ. კ. აფხაზს, პოლკ. გ. ხიმშია-

ნოე ჟორდანიას საპარტიო საზოგადოება პარიზში

საფრანგეთში მყოფ ქართველთა სათვისტომოს თაოსნობით, კერძოდ, 3 მაისს 1953 წელს, „Rapp“-ის დარბაზში, პარიზში, შესდგა სამგლოვიარო სხდომა გარდაცვლილ პრეზიდენტის ნოე ჟორდანიას ხსოვნის აღსანიშნავად. დაესწრო დიდძალი საზოგადოება, როგორც ქართველები ისე უცხოელი სტუმრები და მეზობელ დაზარალებულ ქრთა წარმომადგენლები. შესაბამისი დამსწრეთ დასერიგდა ნოე ჟორდანიას მოკლე ბიოგრაფია — ლამაზ ქალაქში, ქართული ღერბით, დროებით და სურათით დამშვენებული. დარბაზის სცენა მორთული იყო დღის შესატყვისი მარტივი გემოვნებით: შუა ფონზე ქართული ღერბი, მხარებზე ეროვნული დროშები და ავანსცენაზე განსვენებულის დიდი სურათი, ფეხად ყვავილებით მორთული. ესტრადაზე ადგილი დაიჭირეს სათვისტომოს გამგეობის თავმჯდომარის ბ. შ. აბდუშელიშვილის გვედრით: საქ. საჯარო საქმეთა მინისტრმა ბნ. გვ. გვეგუკორმა, საქართველოს დაუღალავმა მფლობელმა ცნობილმა კ. ჰოისმანსმა და გამგეობის თავმჯდომარის მოადგილემ ბ. ლ. ფალავამ.

სხდომა გახსნა სათვისტომოს თავმჯდომარე ბ. შ. აბდუშელიშვილმა*). თავის მოკლე სიტყვაში თავმჯდომარე შეეხო დიდი აღსანიშნის და მსახურებას უკანასკნელ ნახევარი საუკუნის მანძილზე ქართველი ქრის ცხოვრებაში; მუდმივ ბრძოლების მებრძოლად ნოე ჟორდანიას ერგო უდიდესი ბედნიერება 1918 წ. 26 მაისს ქრის დამოუკიდებლობა და თავისუფლება გამოეცხადებინა. ის გახდა მისი უდიდესი ხელმძღვანელი, მისი პირველი პრეზიდენტი და გამოცდილი კაპიტანის ხელით მართავდა ეროვნულ გემს 32 წლის გადმოსვწილობაში, ქრთხელაც არ დაუგდია საბჭოთა იმპერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის ხელმძღვანელობა. ის დაგვმორდა სწორედ იმ დროს, როცა მისი ავტორიტეტი და ტაქტი ყველასზე მეტად გვესაჭიროებოდა, მაგრამ დავეტოვეთ ანდერძი — განვაგრძოთ მისი გზა ჩვენი სამშობლოს თავისუფლების და დამოუკიდებლობის აღსადგენად. ამ მაისის წე-

*) სიტყვები იბეჭდება საქვე.

შვილს, პოლკ. რ. მუსხელიშვილს, მ. ზანდუკელს, ოფ. ს. ბაგრატიონ მუხრან-ბატონს, ოფ. ფ. ყარაღაშვილს, ი. კერესელიძეს, ივ. ქუთათელაძეს, ს. ჭიბრაძეშვილს, პოლკ. ალ. მაჭავარიანს, პოლკ. ილ. გულიასშვილს, ოფ. ილ. კლიშინაშვილს და პოლკ. დ. ჩრდილელს.

გურიაში ხულოგან ობოლადის მკვლელობის შემდეგ, რომელსაც მოჰყვა ჩეკის ჯალათების მიერ 200-მდე უდანაშაულო პოლიტიკური პარტიის დახურეცა, ეს იყო ჩეკის სასამართლოს პირველი, აღმამფეთებელი განაჩენი პარტიოტების წინააღმდეგ საჯაროდ გამოტანილი. მისგან გამოწვეულმა საერთო აღშფოთებამ კიდევ მეტად განამტკიცა ქართველ ხალხში თავდადების და ბრძოლის ენა, ჯალათების სრულ ლიკვიდაციამდე.

ჩაინდულად, ქართულად შეხედენ ეს გმირები მტრის საზარელი განაჩენს და თავისი წმინდა სისხლი შეუერთეს სამშობლოს დიდებისათვის დაღვრილ სისხლის ნიაღვარს. მარად დიდება მათ სახელს!

**

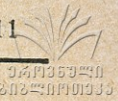
იმავე დღეს, ნაშუადღევს 4 საათზე, ლევი-

ლის სასაფლაოზე გადახდილი იქნა პანაშვიდი ეროვ.-დემოკ. პარტიის თავმჯდომარის სპირიდონ კედის გარდაცვალების ხუთი წლის თავის აღსანიშნავად. დაესწრო დიდი საზოგადოება. სიტყვა წარმოთქვა ბ. ალ. ასათიანმა. X.

26 მაისი პრეზიდენტის საფლავზე.

ნოე ჟორდანიას გარდაცვალების შემდეგ ეს პირველი ეროვნული დღესასწაულია რომ ქართველობამ უცხოეთში აღნიშნა. სამშაბათს 26 მაისს, სათვისტომოს გამგეობის თაოსნობით ქართველმა საზოგადოებამ თავი მოიყარა გარეთ უბან ეანვის სასაფლაოზე, რომ ეროვნული დღის გამთენებელ ძვირფას ნოეს სულის მჭიდროდ დაკავშირებოდა და განსვენებულის წმინდა ანდერძი თავის გულში კვლავ აღებუცდა. პანაშვიდი გადაიხდა მამა ილიამ, მგალობელთა გუნდის დახმარებით.

გამაშხნეველი „დიდების“ სიმღერით დამთავრდა ეს მეტად უბრალო და ინტიმური მანიფესტაცია.

სრულდება იქნება მისი ხსოვნის სასუკეთესო პატივდება.

თავმჯდომარე სთხოვს დამსწრეთ ფეხზე აღვდგეთ და წუთის სიჩუმით პატივისცემს დიდ გარდაცვალებულს. ამდევ დროს დარბაზის ერთი კუთხიდან გაისმის შობენის სამეგლოციოჩხო მარზი; ახალგაზრდა ქალის მარტი თითებით ათამაშებული ინსტრუმენტების სიმები დარბაზს ლურად აფქვედენენ აუდიტორიაში პოლონელი კომპოზიტორის სამელოვიარო ბეერებს, რომლებიც ქმნიდენ და ეთანხმებოდენ აუდიტორიის სევდიან განწყობილებას. მუსიკის სევდიანმა აღმაფრენამ მამენილები ინტენსიურად დაუკავშირა საზღვარს, სადაც განშორებული პრეზიდენტი განისვენებს; იდუმალ საუბარში გამოიწვია მისი უკვდავი სული ბოლოთი სავესე გულს ბრძოლის ჟინით და სალი იმედინანობით რომ აცხვება. ეკრანზე ნაჩვენებია იყო რამოდენიმე სურათი განსვენებულის და მისი ოჯახის ცხოვრებიდან ბ. რ. ასათიანის კომენტარებით. იმავე წ. ასათიანის მიერ წაკითხულ იქნა თანაგრძობის დებუშები შემდეგ პირთა და ორგანიზაციებისაგან:

- 1) ბრაკე — დამსახურებული ფრანგი მოღვაწე, სოციალისტი, პრეზიდენტის დიდი მეგობარი.
- 2) ეან მარტენი, 3) პროფ. მალში, 4) ედ. მილო (საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტიდან ენევა).
- 5) ბრაუნტალი — სოც. ინტერნაციონალის მდივანი.
- 6) ქნი შევალე — მოკავშირეთა ყოფილი უმაღლესი კომისარის აბელ შევალიეს ქვრივი.
- 7) ბ. ალ. შათირიშვილის — სოშოს ქართველთა სათვისტომოს სახელით.
- 8) ბ. ი. აბულაძე — სოშოს ერ. - დემ. ორგანიზაციის სახელით და
- 9) ბ. ილ. სალუქვაძე — სოშოს და მისი მიდამოების სოც.-დემ. ორგანიზაციის სახელით.

საქართველოს მთავრობის სახელით სიტყვა წარმოსთქვა საგარეო საქმეთა მინისტრმა ბნ. ევ. გეგუცკორმა. თქვენო აღმატებულებავ! ქალბატონებო და ბატონებო! დასავლეთისა და აღმოსავლეთის შორის მდებარე პატარა საქართველო, სამწუხაროთ, თითქმის სუცნობისა განათლებული მსოფლიოსათვის — ამბობს ბნი მინისტრი. მრავალი ათეული საუკუნის განმავლობაში მისი გეოგრაფიული მდგომარეობა ბუნებრივად იზიდავდა დამპყრობლებს, მაგრამ მან მანც შესძლო, მსოფლიო ცივილიზაციის საგანძურში დაუფასებელი წვლილი შეეტანა. მე-12-ე საუკუნის საქართველო, მისი გამძლეობის და მარადიულად უკვდავი სულის ნაჩვენებელია. ქართული გენიის ნაყოფი შოთა რუსთაველი სამა-

რთლიანად ჩარიცხულია მსოფლიო გენიოსთა შორის, — დანტე, შექსპირი, სერვანტესი...

თავისი მდებარეობით და პოლიტიკით საქართველო მუდამ ცდილობდა ორი კონტინენტის დაახლოვებას. მან დაუფასებელი წვლილი შეიტანა ჯგეროსანთა ლაშქრობაში. ის ქრისტიანული კულტურის აფანგარდის როლს ასრულებდა, მაგრამ ბედის უკუღმართობამ მთელი ეს დამსახურება თითქოს მიჩქმალა. განსვენებული ნოე ჟორდანია თავისი ქვეყნის რჩეულთა ნამდვილი წარმომადგენელია. მისი მრავალმხრივი პიროვნებისა და ღვაწლის შესწავლა ცალკე კათედრის საქმეა. თავისი ლამაზი, ახოვანი აგებულებით და კეთილშობილ გამომეტყველებით ის ფიზიკურადაც თავისი ერის თვისებების უტყუარი გამოვლენა იყო. ნოე ჟორდანია საქართველოს მოელონა იმ დროს, როცა ეს ქვეყანა, დაპყრობილი, რუსულ იმპერიალიზმის მსხვერპლად გადაქცეული, თავდაცვის უნარს მოკლებული, თითქოს საღათას ძილს მისცემოდა. დასავლეთის კულტურით ამტყვევებული ნოე ჟორდანია ამ დროს შეიტრა მის ცხოვრებაში, მისი დოქტრინა ქართული ნიადაგით გაპოზიერებული მისი ხალხის მოთხოვნილებებს სავსებით უპასუხებდა. მან მისცა ხალხს ბრძოლის და თავდაცვის სამი ელემენტი: გარკვეული პროგრამა, ბრძნული ტაქტიკა და შეუდარებელი ორგანიზაციული წყობა. და მოხდა სასწაული. ხალხი ამოძრავდა, გაერთიანდა და 1905 წელს თავისი ძალის დემონსტრაციას პრევილად მოახდინა; ოთხეც სახელმწიფო დუმაში თავისი წარმომადგენლების მივლინებით, მან მეთვის ჩრეთის შეთადიურად ძირი გამოთხარა და შედასტა.

1918 წლის 26 მასს ნოე ჟორდანამ თავისი დაუღალავი ბრძოლის ნაყოფი ერის განთავისუფლების გამოცხადებით დაავიწვეინა. განდა მისი უღაო ზეღმდგანელი და პირველი პრეზიდენტი. რაღაც ორნახევარ წლის განმავლობაში ერთმა გაანაღდა და დაამკვიდრა მისი უფლებები. მან მიიღო კონსტიტუცია, დასავლეთის მავალითზე, განახორციელა აგრარული რეფორმა, აქტიულარესად დემოკრატი. და პროგრესიული მშინდელ პირობებში; შემოიღო სოციალური რეფორმები და გააჩაღა ეროვნული საამშენებლო მუშაობა. ეს კიდევ მერე სასწაული, რომელიც თავის თვალთ ნახა და მსოფლიო დემოკრატიის მავალითად გამოაცხადა სოციალისტური ინტერნაციონალის დელეგაციამ კ. კაუტკის მეთაურობით. ამ დელეგაციის წევრი იყო, ჩვენი დაუ-

დალსაფი მეგობარნი ბ-ნი ჰოისმანსი, რომელმაც ნოე ჟორდანისას საერთაშორისო ღვაწლის და მი-სდამი პატივისცემის აღსანიშნავად, არ დაიზარა დღეს ჩვენი გლოვა გაუხიარება. გულწრფელი მადლობის გრძობით ვესალმები მას. (აუღიტიო-რია მადლიერის ტაშით აჯილდოვებს პატივცე-მულ სტუმარს). აღსანიშნავია, რომ ყველა ჩვენი მაშინდელი სტუმრები, რომელთაც ნოე ჟორდან-ისას შრომას თვალი გადაავლეს ადგილზე, დარ-ჩნენ ჩვენი ერის და საქმის უნაგრო და აქტიუ-რი მეგობრები. ჟან მარტენი, დღეს საქართვე-ლოს განთავისუფლების კომიტეტის თავმჯდო-მარე, კვლავინდებურად განაგრძობს მისი ჭირის-უფლობას.

ნოე ჟორდანისა ღვაწლი მარტო შინა-აღმშენ-ლობით არ ამოიწურება. ახალგაზრდა სახელმ-წიფოს საერთაშორისო სტატუსი ესაჭიროებო-და. მისმა ბრძულმა პოლიტიკამ შიგნით დასრ-წმუნა მსოფლიო, რომ ის ღირსი იყო გამგდარი-ყო საერთაშორისო ოჯახის წევრი. საქართველოს „დე-ჟურე“ ცნობისას, მოკავშირეთა უმადლესი საბჭოს თავმჯდომარე ბ-ნი ბრიანი აცხადებდა: „უმაღლესი საბჭო აღტაცებით აღივსებდა თვალ-ყურს ნოე ჟორდანისა მთავრობის დიდ მიღწე-ვებს“-ო.

აღსანიშნავია, რომ უკანასკნელი დეკადების მანძილზე ერთმანეთს დაუპირდაპირდა ორი ქა-რთველი: ნოე ჟორდანისა და ვულკანი; მაშინ, როდესაც პირველი, მთელი თავისი ცენიით, სი-ბრძნით და აქედან გამომდინარე უდაო ავტორი-ტეტით ქმნიდა თავისი ქვეყნის ბედნიერებას, მე-ორე — თავის ქვეყანაში თითქმის უცნობი და უნადავო, უცხო ძალებით უმზადებდა თავის სამშობლოს გაუგონარი ტირანის უღელს.

ეს ორი ქართველი თითქმის ერთსა და იმავე დროს განზორდა ამ ქვეყანას. პირველი 32 წლის გადმოხვეწილობის შემდეგ, ქრის განთავისუფ-ლებისათვის ბრძოლაში, მეორემ კი თან ჩაიტანა საფლავში მთელი კაცობრიობის სიძულვილი და წყევლა - კრულვა.

დავკარგეთ ნოე ჟორდანისა სწორედ იმ დროს, როცა საბჭოების რეჟიმის საფუძვლები სუსტდე-ბა, როცა შეიძლება მისი ხანგრძლივი მოღვაწე-ობის დაბოლავება მოახლოვებული იყოს.

საფრანგეთის რევოლუციის საკაცობრიო იდე-ებით ამტყველებული ნოე ჟორდანისა, საკუთა-რი შევილით მიიბარა საფრანგეთის მიწამ, ნა-გრამ ჩვენ გვწამს, რომ ახლო მომავალში, მშობ-

ლიურნი მიწა გულში ჩაიკრავს თავის დიდ ხელ-მძღვანელს. მინისტრის სიტყვა იფარება ხანგრ-ძლივი ტაშით.

საქ. სოც.-დემ. პარტიის სახელით სიტყვა ეძ-ლევა ბ. კ ვეპრჯალაძეს.

ამ 60 წლის წინედ, როცა ნოე ჟორდანისა სა-მოქმედო ასპარეზზე გამოვიდა, საქართველოში სრული პოლიტიკური რეაქცია სუფევდა. ხალხი მოკლებული იყო ყოველგვარი წინააღმდეგობის უნარს. თავის მეგობრებსა პატარა ვგუფთან ერთ-თად ნოე ჟორდანისამ შეანგრია საერთო აპატიის კარები და ხალხს მისცა ბრძოლის საუკეთესო იარაღი. ეს იყო ს.-დემ. პარტია. პარტიის ტვი-ნი; ხელმძღვანელი ნოე ჟორდანისა იძლეოდა მე-ფის რეაქციის წინააღმდეგ ბრძოლის ხაზს, რომ-ელზედაც გაერთიანდა მისდამი ნდობით ამტყ-ველებული მთელი მშრომელი ხალხი. ის ასწა-ვლიდა ბრძოლას, შეტევას და საჭიროების დროს უკან დახევას, საარსებო ძალების გადასარჩენად. 1905 წლის რევოლუციისას, რომელმაც მანამდე დაქსაქსული და დასუსტებული ერი გააერთიან-ნა, მოჰყვა საშინელი რეაქცია, მთელი რუსეთის იმპერიაში. ნოე ჟორდანისას ხელმძღვანელობით სოც.-დემ. პარტიამ ბრძოლის სიმწვავე ლეგა-ლურ ნიდაგზე გადაიტანა და, ოთხივე დღეში, თავისი წარმომადგენლები მიაგლინა.

1917 წლის რევოლუციის დღეებში პარტია აერთიანებდა თავის რიგებში ქართველი ხალხის ამსოლიუტურ უმრავლესობას და მისი ლიდერი გახდა თავმჯდომარე და ხელმძღვანელი ამიერ-კავკასიის ყველა რევოლუციონური ორგანიზა-ციებისა. მისი ბრძნული ტაქტიკის წყალობით ამ ქვეყანამ თავიდან აიცილა ანარქია და საზოქა-ლაქო ომის საშინელება. იშვიათია ისტორიაში, პოპულიარობის და პატივისცემის ისეთი მთავ-ლითი, როგორც ამ აღსანიშნავ დაიმსახურა თავის ერში ისე, როგორც მეზობელ ხალხებში. პარტია გახდა ერის ხელმძღვანელი და მისი ლიდერი, 26 მაისის საანტარო დღე რომ ხალხს ახარა, — მისი ხელმძღვანელი და პირველი პრეზიდენტი. დამოუკიდებლობის სამი წლის მანძილზე მან შე-სძლო ახლად აღდგენილ სახელმწიფოს დასავ-ლეთის ყაიდაზე დაწყობა და ამუშავება.

32 წლის გადმოხვეწილობაში ამ დაუღალავ დამიანს ერთხელაც არ შეუწყვეტია თავის მისი-ის შესრულება. ის დიდ ყურადღებას აქცევდა კავშირს მებრძოლ ხალხთან საქართველოში, სა-იდანაც მას მოსდიოდა უსაზღვრო ნდობის და

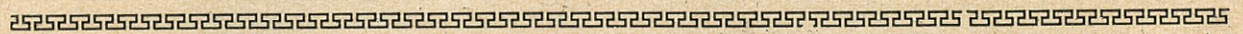
სიყვარულის წყვილები და სადაც დარჩა იგი ლეგენდარულ პიროვნებად.

ნოე ჟორდანიას მებრძოლ შუნებას აცხებდა არაჩვეულებრივი ნიჭი და ერუდიცია. ერთი ანუ ერთი საქირბოროტო საკითხი მისთვის უცნობი არ იყო. ეს იყო ადამიანი წონასწორობას რომ არასდროს ჰკარგავდა. ყოველი კითხულ მდგომარეობაში გამოსავალს ადვილად გამონახავდა, თითქოს წინასწარ ჰქონდა დამზადებული. არასდროს უიძებლებდა, არასდროს დათმობა ბედისწერისათვის, მუდამ იმედიანობა და ოპტიმიზმი — აი მისი ბუნების დამახასიათებელი თვისება.

ამ არა ჩვეულებრივ ადამიანს წერის წესიც

უდიდესი მწერალი და პუბლიცისტი, დიდი პატრიოტი და ჰუმანისტი, დიდი სოციალისტი და ინტერნაციონალისტი, რომელიც 60 წლის განმავლობაში დაუღალავად ემსახურა თავის წმინდა საქმეს. მხოლოდ მომავალი დასდებს ღირსეულ მსჯავებს ამ დიდი ადამიანის მოღვაწეობას.

შემდეგ, სიტყვით გამოდის საქართველოს დაუღალავი მეგობარი ბ. ჰოისმანსი. მე ევკუთვნი ნოე ჟორდანიას თაობას, რადგან 2 წელიწადი მსმორებდა მისგან. ის გაცივანი მაშინ, როცა ვიყავი მეორე ინტერნაციონალის მდივანი. მახსოვს, როგორი რწმენით და დაბეჯითებით ებრძოდა იგი ბოლშევიკების პოზიციას. ვღებულო-

აუდიტორის ერთი ნაწილი.

თავისებური ჰქონდა, საკუთარი სტილი, მარტინი, მკვეთრი და ყველასათვის გასაგები. სწორი და განუწყვეტილად, შეუჩერებლად, კალამი მომართული, თითქოს სასწრაოდ გამზადებული იარაღი. არც ერთი ფრაზა ან სიტყვა ზედმეტი; არც ერთი წაშლილი ასო მისი ნაწერის ათეულ გვერდზე. მან დასტოვა დაუფასებელი ლიტერატურული განძი, რომლის შესწავლა მომავლის საქმეა. ცხადია ერთი, ნოე ჟორდანიას 3 წლის პრეზიდენტობის ხანა, აღინიშნება მომავალი მემკვიდრის მიერ, როგორც ერთი უბრწყინველეს პერიოდთან საქართველოს ისტორიაში. დავკარგეთ უდიდესი სახელმწიფო მოღვაწე,

ბიდი მონაწილეობას ამ ორი ფრთის მორიგებაში. მაგონდება ინტერნაციონალის კრება 1905 წელს ბრიუსელში. დაესწრო 42 კაცი, მათ შორის ბებელი, ლიბკნეხტი, სტაუნიტვი, ადლერი, რენერი, ტურსატი, ჟორესი, ნ. ჟორდანი და სხ. ამასში დავკარგეთ 41, დავჩი მხოლოდ მე. ამ კრებას დაესწრენ აგრეთვე ლენინი და ტროცკი, რომელთაც საშინელი ზიანი მიყენეს შემდეგში დემოკრატიას და საერთოდ მთელ მათგანს. პატარა ბელგიის შვილი, მე მუდამ ვბედავდი თქვენს ქვეყანაში ჩვენი მდგომარეობის და ინტერესების გამოსახულებას და ამიტომ, ეუჭერდი მხარს საქართველოს ცალკე წარმომ-

დღეგნელობას ინტერნაციონალში. სასწიფათოა და საშიში დიდო მებრძოლის ყოლა. პატარა ბელგია ექვსჯერ იყო დაპყრობილი ორი საუკუნის განმავლობაში ესპანელთა მიერ, ესენი შესცვალეს ავსტრიელებმა, დაგვიპყრეს მებრძელმა ფრანგებმა, დღეს ბენლუქში ჩვენმა კოლეგებმა ჰოლანდელებმა, ორხელ გერმანელებმა, მაგრამ მოვიპოვეთ თავისუფლება და დავრჩებით თავისუფალნი.

გვამდეთ, რომ მომავალი არ ეკუთვნის იმპერიალიზმს. თქვენი წარსული, თქვენი კულტურა და ბრძოლის უნარი თქვენი განთავისუფლების საწინდარია. დიქტატორები ჰქრებიან ისე, რომ არ ვიცით როგორ, როგორც არ იციან რა გზით გაქრებიან თვითონ მის დღევანდელმა შეტევლებმა, მომავალი დემოკრატია და თავისუფალი ხალხებს ეკუთვნის.

თქვენ დაპყროვეთ დიდი ხელმძღვანელი, მაგრამ ეს მარტო თქვენი დანაკლისი არაა. მე ვიცი ცნობილი ნოე უორდანიას. ვიზიარებ მის ნაწერებს. ის იყო დიდი დემოკრატი, დიდი ჰუმანიტი და დიდი მებრძოლი. ის გახდა არა მარტო თქვენი დიდი მეთაური, არამედ მსოფლიო დემოკრატის დიდი მოამავეც. მე მწამს მისი გზის გამარჯვებით დაბოლოვება, თორემ მსოფლიო ის არ იქნება რაც უნდა იყოს.

მე ვინახულე იზრაელის ახალგაზრდა სახელმწიფო და დავრწმუნდი თუ რა სასწაულის მოხდენა შეუძლია თავისი კერის მოყვარულ პატარა ერს, და როგორ შეიძლება საქართველოს გამარჯვებაში ექვის შეტანა?

ნოე უორდანიას იყო ჩვენი მეგობარი და მასწავლებელი. მისი სახელი ჩვენში იუკვდავია.

სიტყვა ეძლევა საფრანგეთის სოციალისტურ პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წარმომადგენელს ბ-ნ. როზენფელდს.

ბ-ნო თავმჯდომარე, ქალბატონებო და ბატონებო, ძვირფასო ამხანაგებო!

საფრანგეთის სოციალისტურ პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა დაგვავალა მე და ჩემს მეგობარ მარსო პივერს, მთელი პარტიის სოლიდარობის და სიმპატიის ძმური გრძნობით აღვნიშნოთ თქვენთან ერთად ნოე უორდანიას ხსოვნა.

ნებას ვაძლევ ჩემს თავს დავუროთ ჩემი პირადი პატივისცემაც, რადგან ჩემთვის ახალგაზრდობიდან ნაცნობია თქვენ დიდ მოღვაწეთა

სახელები: ნოე უორდანიას, რამიშვილის, წერეთლის, ჩხეიძის, ვევეტკორის, ჩხენკელის და მრავალ სხვათა, რომლებიც ცარიზმის დროს მთელ რუსეთის იმპერიაში ბრძოლების მწვერვალადან ხელმძღვანელობდნენ განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ქართველი სოც.-დემოკრატების დევნა მიმდინარეობდა ორი გზით—პოლიტიკურის და ეროვნულის.

ნოე უორდანიას ხელმძღვანელობით საქ. სოც.-დემოკრატებმა შესძლია თქვენი ქვეყნის კანონიერი ეროვნული ასპირაციების და პოლიტიკურ-სოციალური ბრძოლის შეთანხმება. ჯერ ოთხივე სახელმწიფო დღეში და შემდეგ 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის დღეებში თქვენი წარმომადგენლები იყო თავისუფლებისა და დემოკრატის ნამდვილი საქმეს რომ ემსახურებოდნენ, მაგრამ ეს რევოლუცია, რომელიც საერთო ბედნიერების დასაბამი უნდა ყოფილიყო, გახდა ერთი პარტიის სისხლიანი ძალადობის და ტერორის მსხვერპლი. და არაფერი ისე კარგად არ ახასიათებს ლენინის და მის მოწაფეების ბოროტ-მოქმედებას, არაფერი ისე აშკარად ფარდას არ ხდის ბოლშევიზმის კინკურ ლალატს, როგორც მის მიერ სოციალისტურ საქართველოს განადგურება. მაშინ, როდესაც მებრძელი რუსეთი ტერორისა და სისხლის შორეულ იხრჩებოდა, როცა რუსის ხალხი ნადგურდებოდა ფიზიკურად, ეკონომიურად, მორალურად, თქვენ შესძელით შეექმნათ თქვენს ქვეყანაში მშვიდობიანი აღმშენებლობის და თავისუფლების ოაზისი. თქვენ გახდით სოციალისტური ინტერნაციონალისათვის ჯერ არ ნახული, მისაბადი მავალით. თქვენი დემოკრატიული ქვეყანა იყო ბოლშევიკების სისხლიან რეაქციის წინააღმდეგ ცოცხალი საბუთი. მოლაპატე ლენინისა და სტალინს არ შეეძლოთ თავიანთი სისხლიანი ექსპერიმენტების გაგრძელება თუ საქართველო, ეს მშვიდობიანი, სოციალისტური და დემოკრატიული შენების ნიშნში არ მოისობოდა. საქირი იყო სოციალისტი. საქართველოს განადგურება, რომ ბოლშევიკური დიქტატურა დღეგრძელი ყოფილიყო. 32 წელმა განვლო. თქვენს გვერდით სხვა მრავალი თავისუფალი იერი გახდა ბოლშევიკური ბოროტ-მოქმედების მსხვერპლი.

ისტორიას არ ახსოვს ასეთი სიმანინჯე, დამყარებული ძალადობაზე, მშრომელთა უსირცხო ექპლოატაციაზე, საკონცენტრაციო ბანაკებზე და ხალხის ტანჯვა - წამებაზე. მაგრამ ძალის და ტერორის ბატონობა არ შეიძლება დიდხანს გა-

გრძელდეს. მოკვდა სტალინი და მისი რეჟიმს ეტყობა შერყევა. ის დაინგრევა და თქვენც თავისუფლათ ამოიასუნთქავთ. მაგრამ ნოე უორდანი, რომლის ყოველ მოქმედებას მუდამ იმედი ასულდგმულებდა ვერ მოეხსრო მისი ბრძოლის ბედნიერ დაგვირგვინებას. ამ დიდ ადამიანს, დიდ მოაზროვნეს და დიდ სახელმწიფო მოღვაწეს, ერთხელაც არ შერყევია რწმენა ეროვნულ და სოციალისტურ იდეალებისა. ჟუანასკნელ სულთს ამოთქმამდე დარჩა იგი ერთგული თავისი ახალგაზრდული მრწამსის, დარწმუნებული თავისუფლების და სოციალიზმის გამარჯვებაში.

რობს, სამყარო რეალური—გადმოხვეწილობა, სამყარო უხილავი — დაკარგული სამშობლო, რომელსაც მისი სული ფარვანასავით ზე დასტორიალებს. ნოე უორდანი, მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე მისი სამშობლოს და ხალხის დროშას მალს ატარებდა. ატარა მან იგი გამარჯვებიდან - გამარჯვებამდე და გადმოხვეწილობის უხილავმა განცდებამაც ვერ შეარყიეს მისი უტყუბი იმედი და ნებისყოფა. დაგვარგეთ ეს შეუღარებელი წინამძღოლი, მაგრამ საკითხავია, ვინ უფროა შეცოდების საგანი — დროშა თუ მედროშე? არც ერთი და არც მეორე. მის მიერ

ტრიბუნაზე ლაპარაკობს ბ-ნი ტოპჩიბაში მეზობელ კავკასიელ ერთა სახელით. სხუდან მარჯვნიდან მარცხნივ: ბ.ბ. ვვ. გეგეჭკორი, ლ. ფაღავა, შ. აბღუშელი კ. გვარჯალაძე, კ. ჰოისმანსი, ორ. როზენფელდი და ანდრევესკი.

დავრჩეთ ღირსი მისი ხსოვნის, ერთგული მისი მოძღვრებისა და ბრძოლის და მზავსი შეუღებობით ექმნათროთ იმ წმინდა საქმეს, რომელსაც ნოე უორდანიამ შესწიწა თავისი სიცოცხლე.

ცენტრალური ევროპის დაპყრობილი ერთა სახელით ლაპარაკობს პროფესორი კონსტანტინესკო.

ძნელია თავისუფალი ქვეყნის შევიღისათვის ემიგრანტის სულის გაგება; ემიგრანტს ემიგრანტი გაიგებს. ის გაორებულ სამყაროში ცხოვ-

გამოკვეთილი დროშა იმდენი დიდებით და ძლიერებით აჩრის მოსილი, რომ ის თავის გზას განაგრძობს, ხოლო მედროშემ, ნოე უორდანიამ, თავისი მოძღვრებით და განუწყვეტელი ბრძოლით. ისეთი უკვდავი მავალითი შექმნა, რომ ის მარადის წინ გაგვიძღვება. ეს მავალითი მსოფლიო მნიშვნელობისაა. მან უარყო ცხოვრება ყოველი საფასურით, რაც არ ცხოვრებას უღრის. მან ბრძოლა გამოუცხადა ყოველგვარ მონობას და შეეწირა საკაცობრიო სამართლიანობის საქმეს. ნოე უორდანის დევიზი იყო — სჯობს გამარ-

თული სიკვდილიც, ვიდრე ცხოვრება დაჩოქილი; მან არ დაიჩოქა და თავგანწირვის შეუდარებელი მთავალით დაგვიტოვა. დღეს მისი სული მარადისობის წიაღში განისვენებს. ზოლო გვწამდეს, რომ მისი ცხედარი ახლო მომავალში სამშობლოს დაუბრუნდება.

უკრაინის ეროვნული რადის სახელით სიტყვა ეძლევა ბ-ნ ანდრეევსკის.

ნოე ჟორდანისა ღვაწლი და ამაგი ვრცელდება ყველა დაჩაგრულ ერებზე. მისი ასპარეზი მართო მისი ერით არ განისაზღვრება. მისი სახით ჩვენ დავკარგეთ ტირანიის წინააღმდეგ უდიდესი მებრძოლი, თეორეტიკოსი და კალმოსანი, საქართველოს და უკრაინის ხალხის მეგობრობის სულის ჩამდგმელი. ჩვენ განვაგრძობთ ამ მეგობრობას გამარჯვებამდე ჩვენი ხალხების სრულ განთავისუფლებამდე. ნოე ჟორდანისა მთავალითი და გასოცდილება გაავინათება ზურუსიან გზას.

კავკასიელ მეზობელ ერთა სახელით ლაბარაკობს ბ-ნი ტობჩიბაში.

ქედს ვიხრი დიდი კავკასიელის ხსოვნის წინაშე. თქვენ, ჩემო მეზობლებო, დაკარგეთ უდიდესი ხელმძღვანელი, მაგრამ ის მართო თქვენ არ გეკუთვნოდათ. მომავალი კავკასიელი ისტორიკოსი მიუჩნეს მას ადვილს, როგორც კავკასიის ხალხთა მთლიანობის დიდ მქადაგებელს. პრეზიდენტი ნოე ჟორდანისა სახელი განსუყრელად დაკავშირებულია ჩვენი ხალხების მთლიანობის იდეასთან. ის იყო კავკასიის კონფედერაციის ჩემპიონი და უხადო დამცველი. ნოე ჟორდანისა იმ თაობას ეკუთვნის, რომელმაც წარუშლელი კვალი დასტოვა ჩვენი დაჩაგრული ერების ცხოვრებაში. დიდება მათ სახელს. ჩვენ თავისუფლების შვილები ვართ. კავკასიის მთები მონადირედ თავისუფლების სიმბოლოა. შეუძლებელია მათი დამორჩილება. ლამეს დღე მოჰყვება, პრეზიდენტის მიერ ნაჩვენები გზა იხსნის დროებით მიჯაჭულ თავისუფლებას. სამარადისოდ დარჩება ხსენება მისი.

Depêches et lettres, reçues à l'occasion de la Réunion Commémorative du 3 Mai 1953, en l'honneur du Président Jordania

Monsieur le Président,

Je n'ai pas la prétention d'ajouter quelque complément que ce soit à ce qui ne manquera pas d'être dit en cette commémoration de Noé Jordania. Souvent avant moi «vétérans du marxisme», comme il voulait bien m'appeler lui-même en m'offrant, il y a vingt ans, son livre des *Difficultés socialistes*, et en tout cas de bien plus près que moi, beaucoup ici auront connu et suivi son action dans la lutte sous toutes ses formes pour l'affranchissement du travail dans un monde enfin conquis.

Guide infatigable d'un peuple acheminé vers son indépendance nationale et sa participation à l'entreprise internationale constituant une humanité maîtresse d'elle-même, il maintint dans l'exil sa pénétrante pensée au service de l'oeuvre commune au monde entier.

Ces quelques lignes ne veulent qu'exprimer mon profond regret que la vieillesse et le mal m'interdisent de me joindre aujourd'hui à mes camarades du Parti socialiste S. F. I. O. et à vous tous, pour l'hommage

d'un souvenir commun que les années ne pourront éteindre.

A vous bien affectueusement, camarades.

Bracke.

Chers Camarades.

Je désire m'associer avec le Parti social-démocrate de Géorgie dans sa commémoration de la mort de Noé Jordania.

Comme président du Parti social-démocrate de Géorgie, son nom illuminait vivement l'horizon du socialisme international, parti qui arriva à rallier autour de son étendard plus des quatre-cinquièmes du peuple géorgien et à transformer le pays en une république sociale-démocrate.

Karl Kautsky qui, en tant que membre de la délégation de l'Internationale socialiste, visita le pays et étudia les institutions socialistes qu'établit le gou-

vernement social-démocrate, affirma dans son livre ses impressions des réalisations socialistes immenses.

Personnellement, je n'ai pas eu la joie de voir votre pays merveilleux jouir encore de la démocratie et de la liberté. Je l'ai visité l'année qui suivait l'invasion par la Russie bolchéviste, comme délégué de la Confédération internationale des Syndicats.

Mais là j'ai rencontré un grand nombre de camarades et de personnes de position sociale et de nuance d'opinion de tous genres, qui m'ont exprimé leurs sentiments de vénération et d'admiration pour Noé Jordania.

J'ai eu le privilège de rencontrer ce grand socialiste à Paris, quelques années après mon séjour en Géorgie; cette rencontre représentait l'une des mes expériences les plus précieuses.

Dans l'histoire du socialisme international, on se souviendra de lui comme architecte de la Géorgie sociale-démocrate, comme défenseur de son indépendance, sa démocratie et sa liberté, et comme champion de l'idée socialiste au Caucase.

Veillez transmettre à tous mes camarades et amis géorgiens en exil l'expression de mes sentiments fraternels les meilleurs.

Salutations cordiales,

Julius BRAUNTHAL,

Secrétaire, de l'Internationale Socialiste.

Mes chers Amis Géorgiens,

Votre aimable invitation vient de me parvenir. Combien j'aimerais lui donner suite! Depuis le privilège qui me fut donné de prendre contact avec le président Jordania en 1920 à Abbas-Toumane j'ai conservé pour lui un souvenir ému d'admiration, de vénération et d'affection. Hélas! Les tristes circonstances de la politique bolchéviste l'éloignèrent bien vite du pays natal qu'il gouvernait avec tant de sagesse et c'est en exil, un exil adouci par la générosité de la France, qu'il poursuivit sa tâche patriotique. Bien souvent depuis lors j'eus la joie de reprendre contact avec lui, parfois de vive voix, parfois par lettres. Toujours je l'ai retrouvé le même, avec sa foi en l'avenir de sa chère Géorgie malgré les duretés du temps présent.

J'aurais aimé à me retrouver avec vous le 3 mai, et à évoquer avec vous les souvenirs du passé et les espoirs en l'avenir; malheureusement cela m'est impos-

ssible: suivant une tradition qui date du Moyen-Age, tous les enfants de la Commune célèbrent ce jour-là la fête du printemps, et depuis une quarantaine d'années la tradition veut que se soit moi qui les reçoive.

En pensée je serai avec vous: vous connaissez les vœux ardents que je forme pour la libération de la Géorgie, qui m'est chère!

Bien à vous

Jean MARTIN.

*Président du Comité International
pour la Géorgie à Genève.*

Mes chers Amis Géorgiens,

Je vous remercie vivement de votre invitation à assister à la réunion commémorative en l'honneur du Président Noé Jordania. J'aurais ardemment désiré de pouvoir répondre à votre appel. Mais je ne puis en ce moment m'absenter de Genève, retenu par les tâches sans arrêt que m'impose la préparation du premier Congrès international de l'économie collective. Je prie tous nos amis Géorgiens, de bien vouloir excuser mon absence. Je serai de cœur et de pensée avec vous à l'heure de l'hommage à votre grand Président.

Sa mort fut pour nous tous une cruelle épreuve. Il s'y ajoute aujourd'hui le regret que le destin ne lui ait pas accordé au moins quelques mois de plus. Il lui eût été donné de vivre des événements qui, après tant d'années de sombre immobilisme, éclairent l'horizon.

Mais il est au premier rang de ceux qui n'ont jamais cessé d'entretenir la flamme, et par suite de travailler à préparer les réparations du droit. Inclignons-nous respectueusement devant sa mémoire. Inspirons-nous sans cesse, dans toute la mesure de nos possibilités, de son grand exemple.

Veillez agréer, mes chers Amis, l'assurance de mon indéfectible dévouement à la cause de la Géorgie libre.

Professeur Edgard MILHAUD.

*Membre du Comité International
pour la Géorgie.*

*Djobadze's
Library*

Monsieur le Président,

L'Association Géorgienne en France a bien voulu m'adresser une invitation pour la réunion commémo-

rative qui aura lieu le dimanche 3 mai en l'honneur du Président de la République de Géorgie Noé Jordania.

Très sensible à cette marque d'amitié et fidèle au lumineux souvenir du Président Jordania, j'aurais désiré prendre part à cette manifestation. Ma santé m'oblige à y renoncer. Bien que je me trouve mieux, il faut que je fasse une cure à Abano et mon voyage est fixé au mardi 5. Il me serait impossible de combiner ces deux déplacements si rapprochés. Je regrette profondément ce concours de circonstances. Dites toutefois à vos compatriotes que je suis de coeur avec vous dans l'hommage qui est rendu à celui qui incarna, durant tant d'années et à travers tant d'épreuves vaillamment supportées, la République de Géorgie au Caucase comme en exil.

Albert Malche.

Madame A. Chevalley

Femme de feu Abel Chevalley, Haut Commissaire de France au Caucase, absente de Paris en Touraine

regrette de ne pouvoir assister à la cérémonie commémorative en l'honneur du Président Jordania dimanche 3 mai, mais s'y associera en pensée.

Nous sommes de tout coeur avec vous.

Le Président Noé Jordania n'est pas mort; son ombre est disparue; mais le meilleur de lui, toute la richesse de sa forte et sympathique personnalité vit et vivra toujours dans le coeur du peuple géorgien.

Noé Jordania, symbole de l'Indépendance géorgienne, nous a donné l'exemple lumineux d'un patriotisme ardent et désintéressé; son souvenir nous guidera dans la lutte pour la liberté.

Colonie Géorgienne de Sochoux.

L'organisation du parti National Démocrate géorgien de Sochoux commémore avec vous le souvenir du Président Noé Jordania, symbole de l'indépendance de la Géorgie et de la lutte contre l'envahisseur Russe.

Abouladze.

Discours prononcés à la Réunion Commémorative du 3 Mai 1953

Discours d'ouverture du Président de l'Association Géorgienne en France. Monsieur *Abdoucheli*.

Excellence, Mesdames, Mesdemoiselles, Messieurs,

Nous sommes réunis aujourd'hui pour rendre hommage à la mémoire de notre grand Chef d'Etat disparu.

Noé Jordania était en même temps le fondateur, le bâtisseur, et le Président de la jeune République démocratique de Géorgie.

Il a eu le grand honneur de proclamer à son peuple sa liberté et son indépendance le 26 Mai 1918, après 117 ans de domination Russe.

A cette date, il devint le chef incontesté du peuple géorgien et symbolise l'indépendance du pays; Noé Jordania est élu alors premier Président de la première République Géorgienne.

Chargé d'un très lourd fardeau, il devait néanmoins conduire le navire de son pays en grand Capitaine, évitant mille récifs et le dirigeant vers le progrès.

Quand le malheur s'est abattu sur notre pays, Noé Jordania n'a cependant cessé de lutter pendant

32 longues années d'exil contre l'impérialisme soviétique.

Il nous a quittés au moment où nous avions, plus que jamais, besoin de lui; mais il nous a laissé la mission de continuer son oeuvre, et de reconquérir la liberté et l'indépendance de notre patrie.

Ce sera là le meilleur hommage à son souvenir.

Je vous demanderais d'observer debout un instant de silence à sa mémoire.

Discours du Ministre des Affaires Etrangères de Géorgie *M. Gueguetchkori*.

Excellence, Mesdames, Messieurs,

Nous devons constater avec un grand regret que la situation géographique de la Géorgie, rejetée aux confins de l'Orient et de l'Occident, l'a condamnée, malgré tous ses efforts, à demeurer presque ignorée du monde civilisé.

Cependant nous pouvons affirmer, sans être contredit, que l'apport de cette petite nation dans le

creuset des civilisations est particulièrement important. Au 12e Siècle, la Géorgie était déjà un Etat parfaitement organisé; avec ses nombreuses académies ses monastères et autres institutions scientifiques et littéraires, elle constituait alors un centre culturel dont le rayonnement s'étendait bien au-delà de ses frontières; et nous ne mentionnerons que pour mémoire la part qu'elle prit aux Croisades, ainsi que les diverses tentatives de rapprochement des continents européen et asiatique. De cette époque, où la civilisation géorgienne parvint à son apogée, date le fameux poème «L'Homme à la Peau de Léopard», chef d'oeuvre de tous les temps, et son auteur, Chota Roustaveli, peut être compté au nombre des génies universels, tels Dante, Shakespeare, Cervantès...

Y a-t-il cependant beaucoup de personnes à qui ce nom soit familier? Y en a-t-il beaucoup pour qui le nom même de Géorgie évoque quelque contrée connue?

Or, Noé Jordania, dont nous honorons aujourd'hui la mémoire, appartenait sans conteste à l'élite de cette Nation. Par sa formation, par son grand talent d'écrivain et de publiciste, il était une de ces forces dont pourrait s'honorer n'importe quelle nation avancée.

Il m'est impossible de vous donner ici, en quelques mots, une idée de cette grande figure. L'énorme héritage qu'il nous a laissé est tellement varié que, pour être connu, il faudrait que le titulaire d'une chaire en fasse l'étude scientifique.

Ecrivain universel, il l'était: pénétré de la culture et des idées de la grande Révolution Française, son esprit ne laissait inexploré aucun domaine de l'activité intellectuelle. Symbole vivant de l'époque qui l'avait créé — la fin du 19e siècle et le début du 20e; parfait exemple de la vitalité géorgienne, il était le porte-drapeau des aspirations de son peuple, de ce peuple qui avait vu les conquérants du monde entier fouler son sol...

Son physique même forçait l'admiration. Malgré son grand âge, c'était un vieillard magnifique: grand, svelte, droit, la démarche alerte, les yeux brillants de feu et d'une intelligence supérieure. S'était vraiment un échantillon incomparable de la beauté de sa Nation.

Faisons maintenant une brève incursion dans l'Histoire: après une annexion et un esclavage presque séculaire, la puissante Russie était parvenue à briser l'échine du peuple géorgien, par une politique de

russification à outrance, et ce, dans tous les domaines de l'esprit: la religion, l'enseignement, la littérature, la presse, le théâtre, tous ce qui incarne l'âme même d'une nation avait été déclaré hors-la-loi. Mais la vitalité légendaire du peuple ne permettait pas de penser qu'il fût définitivement asservi. Ces nobles paroles de Mr. Acheson dépeignent la véritable physionomie de la Géorgie: «La Géorgie a été souvent envahie, mais jamais domptée...».

De temps à autre s'élevait la voix de quelque poète isolé, exhalant le tourment de la Patrie: c'était Baratachvili, Tchavtchavadzé, Tzereteli, qui essayaient de percer un silence dont un vers célèbre donne l'image: — «La Géorgie n'est pas morte, elle est plongée dans le sommeil...» —

C'est dans cette sombre atmosphère que l'action de Noé Jordania prend son essor libérateur, et, en 1905, le mouvement qu'il a créé a déjà débordé les frontières de son pays.

Ce mouvement se fait sentir au centre même de la Russie: dans les quatre Doumas, les Députés géorgiens et parmi eux Noé Jordania lui-même jouent un rôle très important.

Comment expliquer ce miracle?

Le socialisme scientifique avait influencé l'idéologie de Noé Jordania; mais le plus grand titre de gloire de celui-ci est d'avoir su donner à cette doctrine un caractère national et démocratique, répondant aux aspirations vitales du peuple.

Mais laissons-lui la parole et citons quelques passages à ce sujet: «Quelle que soit la couleur du socialisme, il est nécessairement national, car il doit servir la Nation, et non la classe. Chaque nation contemporaine, écrit-il, suit le chemin qui lui est propre pour atteindre finalement la même civilisation.» «La Doctrine, ce n'est pas Pater Noster récité par coeur; il faut l'adapter au peuple d'après son passé et son présent...»

C'est que Noé Jordania n'a jamais été prisonnier d'une formule. Sa théorie socialiste n'a pas été «importée» de façon banale. Il s'est plié aux lois de l'évolution humaine et, profitant des leçons de la vie, il a su donner une structure aux forces amorphes de la Nation. Ranimant le souffle des masses laborieuses, il leur a fourni, pour la lutte sociale et nationale, ces trois éléments essentiels: un programme vital et défini, une tactique juste et une organisation hors de pair.

Nous sommes maintenant en 1917. Le coup

d'Etat bolcheviste a transformé la Russie en un énorme brasier de la guerre civile ... La Géorgie est libérée, et son indépendance proclamée le 26 Mai 1918.

Alors commence pour Noé Jordania une carrière de Chef d'Etat dont nul ne contestera l'autorité.

Président de la République et du Gouvernement, il donnera à l'Etat Géorgien une ossature «occidentale». Il fait de son pays une nation démocratique, avec une Constitution fondée sur les principes admis dans tous les pays de haute civilisation. Il fait adopter la réforme agraire — acte d'une sagesse exemplaire; il fait promulguer les lois sociales, ralliant les paysans et les ouvriers à la cause démocratique, et consolidant ainsi la base de l'Etat Géorgien; et tout cela en deux ans et demi de liberté nationale!

C'est le deuxième miracle accompli par Noé Jordania... Miracle constaté et apprécié par les délégations étrangères composées d'éminents Hommes d'Etat, tels Mr. Mac Donald, Vandervelde, M. Huysmans — dont j'ai le plaisir de vous annoncer la présence parmi nous — M. Debrouckère, Renaudel, M. Kautsky, A. Marquet... Ces derniers, venus en Géorgie, la citent en modèle aux autres démocraties. M. J. Martin, ayant constaté cet effort sur place, a gardé son amitié indelétrable au Président Jordania et à la cause qu'il incarnait. Et lorsque le Conseil Suprême des Alliés reconnaît la Géorgie «de jure», M. A. Briand, Président du Gouvernement Français et du Conseil des Alliés, dira, entre autre, dans sa communication:

«...le Conseil, a suivi avec admiration le travail magnifique accompli par le Gouvernement de Jordania...» L'attestation qui vaut toutes les critiques!

Or, fait curieux à noter entre parenthèses; quelque temps après, mais, à la même époque, un autre géorgien — qui se réclame d'ailleurs de la même idéologie que Noé Jordania, mais qui, étant chassé de son pays natal, suivra plus tard un autre chemin en Russie et parviendra de ce fait à quelque notoriété — apparaît sur la scène politique. Son nom est encore presque inconnu: Joseph Djougachvili.

Mais, alors que Noé Jordania, ardent défenseur de la liberté individuelle, n'admet aucun régime basé sur la négation des droits de l'Homme, Djougachvili va développer la dictature et la terreur.

Et, tandis que Staline va ainsi se faire une gloire triste de tyran, Noé Jordania — son pays conquis par l'Armée Rouge, à l'instigation de Staline-Djougachvili — s'exilera en France, où, 32 ans durant,

il mènera une lutte incessante contre le mouvement qui a anéanti son pays et qui en même temps est une menace contre la civilisation; une lutte dans laquelle il jettera toutes ses forces, son énergie, tout son talent et ses connaissances infinies, pour mettre en garde le monde civilisé. Hélas! Il mourra à Paris, presque en même temps que celui qui l'a chassé de son pays.

Il y a 32 ans que le sort s'acharne sur nous; il ne nous a pas ménagé de coup le plus terrible: c'est la disparition de Noé Jordania au moment où nous discernons indiscutablement les indices de la désagrégation du régime dont la Géorgie avait été la première victime; au moment où l'on voit poindre à l'horizon la victoire de l'idéal pour lequel il avait, toute sa vie durant, combattu sans compromis ni faiblesse, au nom de la liberté individuelle et nationale.

Et nous exprimons le ferme espoir que son nom ne tombera jamais dans l'oubli et qu'il aura sa place, non seulement parmi les grands Géorgiens, mais encore parmi les grands Esprits de ce Monde.

Nous sommes convaincus que l'heure sonnera bientôt où la Géorgie, libérée, indépendante, recevra sur son sol, avec tous les honneurs qui lui sont dûs, la dépouille de ce grand Chef.

Discours de M. C. Gvardjaladzé au nom du parti soc.-dem. Géorgien.

Président de la République Géorgienne, Noé Jordania nous a quitté le 11 janvier de l'année courante, entrant dans l'histoire comme un grand homme.

Quatre jours plus tard (15 janvier) il aurait célébré son 85-ème anniversaire.

A l'époque où N. Jordania apparût à l'horizon publique, il y a 60 ans, la Géorgie était la proie d'une réaction politique complète. Le peuple géorgien désarmé, somnolant et sans défense était incapable de réagir. Dans ces conditions ténébreuses de l'atonie générale un petit groupe de sociaux-démocrates, inspiré par N. Jordania, prit l'initiative de secouer ce peuple en lui disant: réveille-toi, ton sort est entre tes mains, ton émancipation sera le résultat de tes efforts. Ce groupe a vu son influence grandir de telle sorte que dans une dizaine d'années il conquiert et ramena dans ses rangs la grande majorité des couches laborieuses du pays. Il lui présentait le tableau véridique de sa situation, préconisait des remèdes au mal dont

il souffrait, lui inculquait la notion de sa dignité, de ses intérêts et l'organisait pour les batailles futures.

Ainsi, le petit groupe, en se développant, forgeait une organisation de combat, nantie d'une discipline librement consentie; le parti social démocrate géorgien grandissait.

N. Jordania, le cerveau du parti, élaborait son plan d'action, son programme, traçait sa tactique et sa ligne de conduite. Les révolutionnaires enthousiastes qui l'entouraient se chargeaient d'exécuter les directives du parti, qui s'appuyait sur la classe ouvrière et les paysans dont il a mérité pleine confiance. Le parti social-démoc. géorgien rassembla des forces vives de la nation dispersées et égarées; les organisa politiquement pour l'opposer au régime tsariste avec la volonté de vaincre et de réaliser ses droits.

Dans cette lutte sans merci, le peuple géorgien connût aussi les jours sombres de la défaite. Il fallut organiser des reculs stratégiques pour préserver l'existence physique de la nation et sauvegarder ses forces révolutionnaires en danger. C'était N. Jordania qui dirigeait l'opération. Il avait toujours des remèdes appropriés pour sortir d'une situation critique et forger des armes nouvelles pour continuer le combat sur un autre terrain.

La défaite de la révolution de 1905 sonnait le signal d'une réaction féroce sur toute l'étendue de l'empire russe. Les bolchéviks russes, abandonnèrent aussitôt le terrain légal de la lutte, boycottant les élections à la Douma et se confinant dans l'illégalité. N. Jordania, par contre, préconisait une tactique de participation active afin d'utiliser la Tribune de la Douma comme une arme puissante de propagande et de destruction du régime tsariste. Comme résultat de cette tactique le peuple géorgien réussit à envoyer des députés soc. démocrates dans les quatre Doumas successives.

Le parti soc. démocrate géorgien a vu ses effectifs considérablement augmentés au cours de la Révolution de Février 1917. Il représentait alors une force déterminante de toutes les organisations révolutionnaires de Géorgie ainsi que de toute la Transcaucasie, et cette force était dirigée et animée par N. Jordania chef reconnu par tout le monde.

L'histoire donne peu d'exemples d'une popularité aussi universelle à l'échelle nationale, ainsi que parmi les peuples voisins.

Pendant la période de l'Indépendance géorgienne (1918-1921) le parti soc. démocrate devint le parti

dirigeant, véritable parti national et son chef chef du gouvernement et Président de la République.

N. Jordania ne considérait jamais son parti comme un but en soi, mais comme une arme puissante et nécessaire au service de la nation, de son bonheur et de son bien-être. Et, sous sa direction éclairée le parti réussit à éviter à son pays les affres de l'anarchie et de la guerre civile qui en ce moment ravageait l'immense étendue de la Russie. Sous sa direction la Géorgie nouvelle venait de naître, différente non seulement de l'ancienne Géorgie, mais plus moderne et plus évoluée que beaucoup d'autres petits Etats, du point de vue politique, économique et social.

Tous les étrangers qui visitèrent la Géorgie à cette époque et étudièrent sa structure intérieure, sont unanimes à le constater et à rendre hommage à sa vitalité.

Les trois années de l'Indépendance de la Géorgie, seront, indubitablement, mentionnées par l'annaliste futur comme une des périodes les plus brillantes de son histoire.

Depuis l'occupation de son pays par les armées soviétiques russes, il y a 32 ans, N. Jordania, toujours au sommet du combat, continuait son activité en exil.

Son action en exil était dirigée dans les différents sens. Tout d'abord, il se fit un devoir sacré de remplir scrupuleusement la mission confiée par l'Assemblée constituante au moment de son expatriation en tant que chef du gouvernement — déployer toute son énergie et son autorité pour préparer à l'étranger les conditions favorables à la restauration de l'Indépendance et la libération du peuple géorgien de la domination étrangère.

N. Jordania accordait aussi une grande importance à l'attitude des socialistes européens envers le bolchevisme. Il considérait de son devoir de les éclairer sur la nature réactionnaire, et sur l'impérialisme sournois de la Russie Soviétique. Les innombrables articles, ses mémorandums adressés aux partis et à l'Internationale socialiste ne comportent qu'un seul résumé: le socialisme et la démocratie internationales ont le devoir et l'intérêt de montrer la vraie nature du bolchevisme russe à la classe ouvrière de l'occident, et de venir en aide au peuple géorgien, de se libérer et de restaurer son Indépendance.

Au cours de son activité débordante en exil N. Jordania considérait d'une importance primordiale de ne jamais rompre le contact avec son peuple et son parti en Géorgie. Il réglait son attitude suivant les

informations, et les desiderata de son pays; il en informait à son tour l'opinion publique européenne.

N. Jordania est devenu une personnalité légendaire dans son pays. Le peuple géorgien avait les yeux fixés sur lui, composant des poèmes en son honneur et chantant à sa gloire. Il attendait ses mots d'ordre, d'espérance et de sagesse; il le suivait et exécutait ses consignes. Noé Jordania recevait de Géorgie des messages d'attachement et de respect sans limite.

Cet homme de talent possédait un esprit clair et lucide; il était doué à l'extrême. Son discours était clair et logique, exprimé laconiquement et d'une force persuasive irrésistible. Son écrit dévoilait une capacité et un brio extraordinaire. Il avait son style particulier, simple et concis, un poème récité en prose. Tout y était à sa place; impossible d'éliminer une phrase, pas un mot superflu. Il avait aussi sa manière propre d'écrire; sa plume en main comme une arme prête à partir, ses lèvres serrées l'une contre l'autre, il écrivait sans arrêt. Les idées, les phrases, inondaient le papier comme une source continue; ne préparant jamais de brouillons; capable de dicter aussi facilement que d'écrire. Pas un mot de trop, pas une rature le long des dizaines de pages écrites de sa main.

C'était un érudit, capable de traiter avec autorité tous les problèmes intéressant la vie d'une Nation. Il donnait sa solution et ses remèdes aux questions intéressant la vie nationale fussent-elles du domaine théorique, pratique ou journalistique. Il ne parlait jamais de sa personne ni ne montrait son savoir. Son érudition se reflétait dans tous ses écrits.

Le trait le plus caractéristique de N. Jordania, en tant qu'homme politique était la puissance extraordinaire de sa personnalité. Il ne perdait jamais son équilibre au moment critique, il en cherchait l'issue et ignorait le découragement. Il était imprégné de l'optimisme qui découlait de sa volonté farouche de ne rien céder à la fatalité. Cet optimisme et cette volonté forgés au cours des batailles incessantes livrées le long de son existence mouvementée, il les a gardés jusqu'à son dernier souffle.

Le peuple et le parti soc.-démocrate géorgiens perdent un homme d'Etat, qui fut un grand écrivain, un grand publiciste, un grand patriote, un grand socialiste, un grand internationaliste, un grand humaniste, et qui leur a consacré 60 années de son activité débordante. Son oeuvre ne peut être dûment appréciée que par la postérité reconnaissante.

Discours de Monsieur Huysmans.

Mes chers amis!

Je me suis fait un devoir de vénérer ici la mémoire de votre grand disparu. J'appartiens à la génération de Noé Jordania; deux petites années me separaient de lui. Je fis sa connaissance à l'époque déjà lointaine où j'assumais les fonctions du secrétaire de la II Internationale et je me souviens, avec quelle foie et quelle ardeur combattait-il alors, la position des bolcheviks dans le parti. Nous nous sommes efforcés au sein de l'Internationale, de rechercher un terrain de conciliation entre les deux tendances. Une reunion

M. Huysmans à la tribune.

de l'Internationale eût lieu à la maison du peuple, à Bruxelles, en 1905. 42 hommes, représentant les socialistes de différents pays, y assistaient. Il y avait Bebel, Libknecht, Stauning, Branting Adler, Renner, Turatti, Jaures, Plekhanof, Jordania et d'autres. 41 de ces hommes illustres sont disparus; il n'en reste qu'un seul et, c'est moi. Assistaient à cette reunion Lenine et Trotsky aussi, qui, plus tard, firent énormément de mal à la démocratie et au monde entier. Fils de la petite Belgique, voyant la similitude de la situation et des intérêts de votre pays et du mien, je fus un partisan convaincu de la représentation autonome

du parti social-démocrate géorgien au sein de l'Internationale socialiste.

Il est dangereux d'avoir un grand voisin. La petite Belgique, fut occupée à six reprises; deux siècles par les espagnoles, remplacés par les autrichiens; ensuite, nous avons subi l'occupation de nos voisins — français, de nos amis actuels du Benelux — les hollandais; deux fois par les allemands, mais nous avons reconquis notre liberté et nous resterons libres.

Soyons persuadés que l'avenir n'appartient point à l'imperialisme. Votre passé héroïque, votre civilisation et votre opiniâtreté à combattre, sont les meilleurs garants de votre libération définitive. Les dictateurs disparaissent, sans que nous sachions comment, comme ne savent pas, non plus, par quel moyen disparaîtront ceux-là mêmes qui les remplacent aujourd'hui. L'avenir appartient, donc à la démocratie et aux peuples libres et indépendants.

Vous pleurez un grand disparu qui nous appartenait à tous. J'ai connu Noé Jordania et apprécié ses œuvres. C'était un grand démocrate, un grand humaniste et un lutteur infatigable. Il était non seulement votre leader, mais aussi un champion de la démocratie universelle. Je suis sûr de la victoire de son œuvre, sinon il faudrait désespérer de l'avenir du monde car, alors, il ne sera ce qu'il faut qu'il soit.

Dernièrement, j'ai visité le jeune Etat d'Israël et me suis rendu compte du miracle qu'une petite nation, éprise de son propre foyer et de la liberté, est capable d'accomplir. Pouvons-nous douter, après cela, de la victoire de la Géorgie?!

Noé Jordania, était notre guide et notre maître à tous. Son nom restera à jamais gravé dans notre mémoire.

*Discours de Monsieur Oreste ROSENFELD,
Membre du Comité Directeur et Président
de la Commission des Affaires Internationales
du Parti Socialiste S. F. I. O.*

Monsieur le Président,
Mesdames, Messieurs,
Mes chers Camarades.

Le Comité Directeur du Parti Socialiste Français nous a chargés, mon Ami Marceau Pivert et moi, de vous apporter ici l'expression des sentiments fraternels de solidarité et de sympathie des Socialistes

de France à l'occasion de cette réunion consacrée à la mémoire de Noé Jordania.

Puis-je y joindre l'expression de mes sentiments, personnels, puisque le hasard de ma naissance et les premières années de ma vie militante m'ont mis en contact étroit avec les membres du parti social-démocrate géorgien et que les noms de Jordania, de Ramichvili, de Tsérétéli, de Tchédzé, de Guegutchkori, de Tchenkéli, d'autres encore, me sont aussi familiers que ceux de Georges, Plekhanov, de Paul Axelrode, de Martov.

L'histoire de votre Parti est intimement liée à celle du mouvement révolutionnaire dans l'Empire des tsars. Vos militants étaient à la pointe du combat pour la liberté et la démocratie contre le tsarisme et la féodalité, aussi bien dans votre pays que dans toute cette immense Russie qui vous avait annexés. Ils ont connu la prison, la déportation, le bagne, la mort au même titre que les révolutionnaires et les socialistes d'origine russe, avec cette aggravation qu'ils ont été persécutés à la fois comme les ennemis du régime et comme des «*inorodtzy*», comme des représentants d'un petit peuple opprimé.

Sous la direction de Noé Jordania, théoricien et chef de votre parti, vous avez su concilier la défense des aspirations nationales légitimes de la Géorgie avec les revendications politiques et sociales des travailleurs de toute la Russie et de toute l'Europe.

N'est-ce pas Noé Jordania qui fut le chef de la fraction social-démocrate de la 1-ère Douma? N'est-ce pas votre Tsérétéli qui fut le porte-parole de la fraction social-démocrate à la 2-ème Douma? N'est-ce pas votre Tchédzé, n'est-ce pas Guegutchkori, n'est-ce pas Tchenkéli qui ont été à la 3-ème et 4-ème Douma et dans les Soviets de 1917 les interprètes qualifiés de la vraie pensée socialiste des travailleurs de toute la Russie?

Hélas! Cette Révolution de 1917 qui devait apporter la liberté à tous les peuples de l'ancien Empire, qui devait réaliser la démocratie, qui devait créer une République Fédérative fondée, sur la justice sociale et sur le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes a été, grâce à un concours de circonstances tragiques, confisquée au profit d'un parti, qui a profité de son arrivée au pouvoir pour faire régner l'oppression, la violence, la terreur.

Et rien ne caractérise mieux le crime commis par Lenine et ses hommes, rien ne condamne davan-

tage la cynique trahison du bolchevisme, que son attitude à l'égard de la Géorgie socialiste.

Tandis qu'en Russie, proprement dite, régnait la guerre civile et la terreur, pendant que le pays sombrait dans la plus atroce misère physique et morale, votre parti, se repliant sur votre Patrie a su créer une oasis de paix, de liberté et d'organisation socialiste. Dois-je rappeler l'enthousiasme qui s'est emparé du socialisme international lorsque des hommes, comme Karl Kautsky, Emile Vandervelde, Camille Huysmans, Renaudel, d'autres encore ont fait connaître — après leur visite en Géorgie — les magnifiques résultats que vous avez su atteindre, justifiant ainsi la confiance que le peuple géorgien témoignait à votre parti, à vos militants, à Noé Jordania? Pour l'Internationale Socialiste, pour les travailleurs socialistes du Monde entier, la petite République socialiste de Géorgie, présidée par Jordania, apparaissait comme le seul espoir dans cette triste époque de trahison. Mais elle était aussi la condamnation la plus cinglante du régime que le bolchevisme avait instauré en Russie.

Lenine et Staline — ce renégat de votre peuple et du socialisme — ne pouvaient pas supporter le reproche vivant que représentait pour eux l'existence de la République socialiste et démocratique de Géorgie. Ils n'auraient pu se maintenir au pouvoir, ils n'auraient pu perpétuer leur régime de violence et de sang, s'ils avaient laissé se développer aux frontières de leur Empire la petite République pacifique gouvernée par des socialistes.

Il fallait détruire la Géorgie socialiste pour que la dictature bolcheviste puisse triompher!...

Trente deux ans ont passé depuis. Le crime commis à l'égard de la Géorgie socialiste a été répété à maintes reprises à l'égard des autres peuples.

Sous le drapeau d'un prétendu internationalisme l'U. R. S. S. a en réalité poursuivi la politique impérialiste d'Ivan le Terrible, de Pierre le Grand, de Catherine II et des autres empereurs.

Elle a même étendu sa domination sur des pays qui n'ont jamais connu la mainmise russe.

Sous le drapeau d'un prétendu socialisme, Staline a réalisé la plus formidable concentration capitaliste des moyens de production. Il a créé un monstrueux Etat, fondé sur la violence, sur l'exploitation des travailleurs, sur les camps de concentration et sur le travail forcé.

Sous le drapeau d'un prétendu pacifisme il a

constitué la plus grande puissance militaire que le monde ait jamais connue.

Mais rien de durable ne peut être fondé sur la force et sur la terreur. Les événements qui ont suivi la mort du tyran montrent bien que ce vaste empire de 200 millions d'esclaves est loin d'être solide.

Les nouveaux dirigeants eux-mêmes sentent la fragilité de la construction que Staline leur a léguée.

Il est certes trop tôt pour pouvoir porter un jugement sur la situation actuelle de la Russie. On ne peut qu'émettre des hypothèses. On ne peut que se livrer à des spéculations plus ou moins hasardeuses.

Mais une chose est certaine. Les dirigeants du Kremlin et les éléments sur lesquels ils s'appuient ne peuvent plus poursuivre la même politique d'agression et d'oppression. Les intrigues du Palais auxquelles nous assistons, la lutte entre la police et l'armée, les contradictions sociales de plus en plus accusées, la dégradation politique, économique, sociale et morale ont atteint un tel degré que l'ensemble de l'édifice commence à chanceler.

Tôt ou tard il s'effondrera, en apportant ainsi la justification de notre doctrine de liberté, de démocratie et de socialisme...

Noé Jordania n'aura pas perçu, comme nous pouvons le faire aujourd'hui, les premiers signes d'une nouvelle ère. Mais durant ces longues années d'exil il n'a jamais perdu confiance dans son idéal national et socialiste. Jamais il n'a perdu courage. Ce grand penseur, cet homme d'Etat, ce chef dans lequel son peuple a placé toute sa confiance, ce socialiste dans le sens complet du mot, est resté, jusqu'à son dernier souffle, fidèle à ses idées de jeunesse, confiant dans leur triomphe, sûr de la victoire définitive, de la liberté et du socialisme.

Pour rester digne de sa mémoire, pour rester fidèle à son enseignement, gardons, nous aussi, — avec l'espoir de voir réaliser les aspirations de tous les peuples opprimés et des classes exploitées, — la même volonté, la même détermination de consacrer toutes nos forces à la cause à laquelle Noé Jordania a donné toute sa vie.

Discours de Monsieur le Professeur Constantinesco.
Excellence,

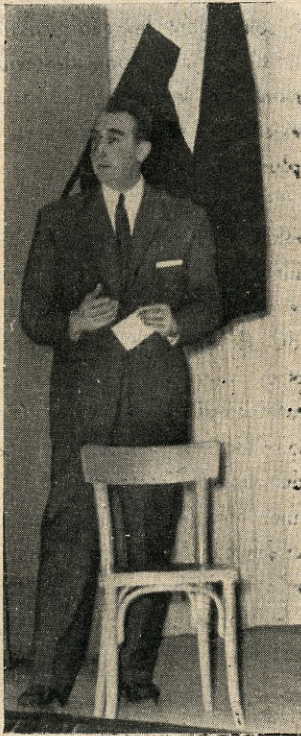
Mesdames, Messieurs!

En m'invitant à participer à la réunion organisée à la mémoire du grand bâtisseur d'Etat que fut Jor-

дания, on m'a fait l'honneur de me demander de prendre la parole.

D'autres orateurs qui m'ont précédé à cette tribune ont tracé avec autorité et compétence la carrière du Président Jordania, ont évoqué devant vous sa riche personnalité, sa vaste érudition, son action politique.

Je crois donc que je dois l'honneur qu'on me fait, uniquement à ma qualité d'exilé. Car il n'y a qu'un exilé qui puisse comprendre la vie d'un autre exilé; qui puisse donc comprendre 32 années d'exil, dans leur douloureuse simplicité comme dans leur pathétique grandeur.

M. Constantinesco à la tribune.

En effet, il n'y a qu'un exilé qui puisse connaître les coins cachés d'une pareille vie; cette existence remplie de privations et de souffrances, cette vie inquiète et secrète que tout exilé mène en marge de l'existence visible.

Au delà des plaines de son pays d'accueil il voit d'autres plaines, au delà de la ligne de montagnes qui profilent leur silhouette à l'horizon, il voit d'autres montagnes et le soir, mêlé à la foule, il voit des visages et des ombres qui ne sont que des fantômes qui peuplent son imagination, Membre d'une communauté

matérielle visible, il est en même temps membre d'une communauté spirituelle invisible.

Combien pathétique est l'existence d'un homme qui pendant 32 années a trouvé dans cette existence marginale, les sources de sa véritable vie, qui a subordonnée toute sa vie aux exigences de cette deuxième existence? Quelle preuve d'attachement à un idéal! quelle preuve de courage et de fidélité à une cause qui incarnait toutes les aspirations de son peuple dans la lutte!

Maintenant, dans le vide de sa disparition, nous ne savons pas ce qu'il faut plaindre davantage: le porte-drapeau ou le drapeau lui-même.

Mais je crois que ni l'un, ni l'autre, car matériellement disparu, il est spirituellement présent par le message de son grand exemple.

Son exemple est valable et vivant pour tous et peut-être plus encore pour les jeunes. Lorsqu'ils se sentent envahis par des doutes, lorsqu'ils ont le sentiment que la vie passe irréversible et lorsque les appels à l'immédiat se font plus pressants, ils doivent se souvenir du sacrifice de Jordania, qui leur a légué son exemple.

Mais son exemple est également valable pour le monde libre. Car ce monde qui nous paraît souvent figé dans une stupeur immobile, qui nous paraît quelquefois confus et incohérent, ou disposé à tous les compromis pour racheter toute paix; ce monde qui semble avoir oublié que vouloir vivre à tout prix c'est vivre une vie dépourvue de prix, ce monde a lui aussi, besoin de l'exemple des hommes qui préfèrent mourir debout plutôt que vivre à genoux. Des hommes dont parlait Robespierre lorsqu'il disait: «qu'il préférerait l'orage de la liberté au repos de l'esclavage». Si le monde libre doit vivre et il le doit, il a besoin du levain de la liberté et je crois que des hommes libres comme Jordania sont le véritable levain du monde libre.

En m'inclinant au nom de mes compatriotes profondément et respectueusement devant sa mémoire je ne peux finir qu'en formant un vœu:

Comme un immense oiseau migrateur son âme a pris le chemin de l'éternité; que Dieu veuille que bientôt ses cendres prennent le chemin de la liberté pour aller reposer dans sa patrie natale, dans cette Géorgie qu'il a aimée, créée et défendue, et à laquelle par un bref passé il a montré le grand avenir de liberté.

*Discours de Monsieur Andrevsky
du Rada national Ukrainien.*

Excellence,
Mesdames, Messieurs!

Au nom de mon peuple, je tiens à rendre un hommage solennel à la mémoire du grand disparu, dont la préoccupation constante fut la cause de tous les peuples opprimés. Son oeuvre, sa vie n'étaient nullement limitées par les seuls intérêts de sa nation. En la personne de Noé Jordania le monde libre a perdu un grand lutteur contre la tyrannie, un théoricien et écrivain aux idées larges, un animateur de l'amitié des peuples géorgien et ukrainien. Nous alimenterons cette amitié jusqu'à la victoire, jusqu'à la libération totale de nos peuples; nous la renforcerons encore, une fois la liberté reconquise. Notre objectif est vaste, dure, et pleine de sacrifice, mais l'exemple de Noé Jordania est là pour nous éclairer la voie. Les peuples opprimés sauront la suivre.

Discours de M. Toptchibachi.

Excellence,
Mesdames,
Messieurs!

Je m'incline devant la mémoire du grand caucasien. Mes chers voisins! Vous avez subi une perte irréparable, mais il n'y a pas que vous. Le futur historien du Caucase saura apprécier les services de ce grand protagoniste de l'unité caucasienne. Son nom reste indissolublement lié à l'idée de la collaboration étroite de nos peuples. Il fût un champion et un promoteur de la Confédération des peuples du Caucase. Il appartenait à cette glorieuse génération qui par son dévouement et sa ténacité réfléchie, a laissé une trace impérissable dans l'existence des peuples opprimés de nos pays. Il est le dernier à nous quitter. Comme si le malheur causé par l'occupation étrangère ne suffisait guère à notre calvaire, nous avons tous perdu nos chefs dans l'émigration. Gloire à leur mémoire! Que leur exemple nous donne du courage pour continuer leur route!

Nous sommes les fils de la liberté. La chaîne du Caucase représente un symbole de notre volonté de rester libre et indépendants. Aucune force n'a jamais réussi à nous dompter. Aujourd'hui nous sommes dans l'obscurité, mais la voie tracée par le Président

N. Jordania conduira nos peuples vers le jour, où la lumière aura sa revanche et où nos peuples, provisoirement enchaînés, retrouverons la liberté, si chère à nos coeurs.

Discours de M. Pagava.

Excellence,
Mesdames,
Messieurs!

Le Président Jordania personnifie, pour nous, la Géorgie tout entière; il est notre drapeau, le drapeau de toute la nation géorgienne.

Quand de son vivant les géorgiens parlaient de leur Président, c'était avec une déférence, un respect dûs à sa personnalité incomparable et inégalable.

Depuis des siècles la Géorgie n'a eu de figure plus symbolique, plus représentative de sa race et de son génie. x

Notre Président repose, aujourd'hui, dans la terre de ce merveilleux pays, dans notre deuxième patrie — la France — mais son exemple de dignité, du courage et du dévouement entre désormais dans l'histoire. Notre chagrin est immense. La figure de notre Président bien-aimé restera gravée pour toujours dans la mémoire de son peuple.

Au nom du comité directeur de la Colonie Géorgienne et en mon nom personnel je vous dis — Merci.

Merci pour les paroles réconfortantes et la sympathie que vous avez bien voulu nous témoigner dans notre grande et profonde douleur.

გ. წერეთლის სიტყვა

ძვირფასო სტუმრებო! დღეწილწა თანამემამულეწონო! ნება მიბოძეთ ახალი თაობის დღეწოკ. ორგანიზაციის და ჩემი პირადი მწუხარება შევეყერთო საერთო გლოვის, პირველი ქართველის — ნოე ყორღანისას ამა ქვეყნიდან განშორებით ვამოწვეულს. ცხოვრება მისი არ ყოფილა პირადიული, არამედ — ერის საკურთხეველზე მსხვერპლად შეტანილი. სიცოცხლე მისი მსახური იყო ქართველი ერის აწმყოსი და მომავლის. მიცვალებაც მისი ქროვნულია, გლოვა საყოველთაო. ჩვენც სხვებთან ერთად ვიმეორებთ: ნოე ყორღანისას სიკვდილით დასარულდა ერთი ებოქა ქართული ისტორიის. ებოქა მღელვარე და მინა-

არსიანი, რომელიც გასული საუკუნის მიწურულში დაიწყო.

ჩვენ უშუალოდ არი ვანგეციდია დასაწყისი ამ ეპოქის და მისი თაობის თავგანწირული ბრძოლები სოციალური სამართლიანობის და ეროვნული თავისუფლების მოსაპოვებლად გაწეული. არც ამ ბრძოლების დაგვირგვინება.

ვიცი, რომ თვითმპყრობელ რუსეთიდან საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკამდე დიდი უფსკრულია, და რომ ეს უფსკრული ნოე ჟორდანიას თაობამ საკუთარ ცხედრებით ამოავსო და გაავაჟა.

ამ გმირული ბრძოლების დამახინჯებული ვარიანტებით გვეკვებავდა ჩვენ და ჰვევსავსა დღესაც იქ საქართველოში ოფიციალურის საბჭოთა პროპაგანდა. ის ყოველნაირად ჩქმალავს 26 მაისს. ლანძღვა-გინებით იხსენიებს დიდ ნოეს და მის თანამებრძოლებს. მგვრამ არსებობს სიმართლის სხვა წყარო საქართველოში — ცოცხალი ისტორია, რომელიც დედ-მამიდან - შვილზე, ძმიდან - ძმაზე, მეგობრიდან - მეგობარზედ გადაიცემა. ამ ისტორიით შევიცანით ჩვენ ნოე ჟორდანიას, ვიწამეთ მასში სიმბოლო ჩვენი ეროვნული სუვერენობის. შევიყვარეთ და ვეთაყვანეთ მას.

ნოე ჟორდანიას თაობა ერთერთ უბრწინებელს თაობათ დარჩება საქართველოს ისტორიაში. ბევრნი ამ თაობიდან ნოეს პარტიული თანამებრძოლები იყვნენ, ბევრნი — მისი მოწინააღმდეგენი. მაგრამ ჩვენთვის, დღეს მნიშვნელობა იმას კი არა აქვს თუ ვინ რომელი დაჯგუფებას ეკუთვნოდა, არამედ იმას: თუ თავის მოღვაწეობით ვინ რა შესძინა ქართველ ხალხის კეთილდღეობას; ვინ როგორ ემსახურა ერის უკვდავებს და მის დიდებს. ამ მხრივ ჩვენთვის ერთადერთ სათაყვანებელია, როგორც კოტე, აფხაზი ასე ვალოკო ჯუღელი, როგორც ქაჭუცა ჩოლოყაშვილი ისე ნოე ზომერტიხი, როგორც სპირიდონ კედიას ისე ნოე ჯამბიშვილი და სხვა მრავალი სახელოვანი წევრი ამ დიდებული თაობის. ამ თაობამ ჩვენ მოგვცა მაგალითი ერისადმი უმწიკვლო სამსახურის. უძლეველი სული შთაბერა ახალგაზრდობას და უჩვენა გზა საქართველოს მომავალსა.

საბჭოთა ტირანიის ველური თარეში და მისი ვერაგი ტერორი, ვერავითარ შემთხვევაში ვერ შესძლებს ქართველი ხალხის გულადან ამოგლიჯოს ამ თაობის მიერ ღრმად ჩარგული თავისუფლების ხე. დღეს დადგება და ქართველი ერი,

ნოე ჟორდანიას სიტყვებით, კვლავ მთელ მსოფლიოს განუცხადებს:

„საქართველო საქართველოს. ქართველი ერი არის ბატონი თავის შინ და მზადაა შევიდეს კავშირში სხვა ხალხებთან მეზობელ თუ შორეულებთან, თანასწორობის საფუძველზე“.

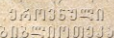
ქართველი ერის ველარავინ დაიმონებს და გადაავარებს სანამ მისი შვილების ყურში იყურის კოტე აფხაზის უკანასკნელი სიტყვები, რომლებიც მან სახრჩობელაზე ასვლის წინ რუსეთიდან სპეციალურად მოვლინებულ კომისარს განუცხადა: „რუსებმა დავიწყეს თავის დადება სამშობლოსათვის; უთხარით რუსებს, როგორ კვდებიან ქართველები საქართველოსთვის“.

ნოე ჟორდანიამ არა მარტო კვალი დასვა ამ ეპოქას და მის თაობას, არამედ მისი სიცოცხლე უხანგრძლივესიც იყო. და დღეს მისი თაობის ბევრნი აღარ არიან ვადარჩენილნი, ყველა მათგანი დაიღუპენ უთანასწორო ბრძოლაში, ციხეებსა, გადასახლებებსა თუ სახრჩობელაზე. ციმბირის აზიის და ევროპის მიწები მოფენილია მათი საფლავებით და დღეს როდესაც საკმევლს ვუკმევთ დიდი ნოეს ხსოვნას, მუხლმოდრეკით და სასოებით მოვიხსენიებთ ყველა მათ სახელებსაც. მათი ბრძოლები, მათი მსხვერპლი უქმად არი ჩავლის. და ჩვენ მათი ხსოვნის წინაშე ფიცსა ვდებთ ჩვენც იმათი გზებით ვიაროთ. მთელი ჩვენი არსებით ხელი შეუწყობთ: მიტაცებულ საქართველოს თავისუფლების აღდგენას, ქართველი ხალხის კეთილ-დღეობისთვის ზრუნვას, მსოფლიო ხალხთა ძმური და მშვიდობიანი ურთიერთობის განხორციელებას.

უმდიმესია დღეს ჩვენთვის დანაკლისი ნოე ჟორდანიასი, მოხუც სხეტლოში უკანასკნელ წელთამდე უხედა სჩქედდა ნათელი აზროვნება და შეუღრეკელი ხასიათი. იგი არა მარტო დიდი ერულიციის მქონე და დიდი თეორეტიკოსი იყო, არამედ დიდი დამრწამველიც მებრძოლ ეროვნულ ძალებს. ის იყო საბჭოთა ველურნი ტირანიის უსწორი მამხილებელი და მისი იმპერიალისტური ბუნების დაუძინებელი მტერი.

მაგრამ ჩაც უნდა მძიმე არ იყოს ჩვენთვის მისი დანაკლისი სასოწრკვეთილებას არ უნდა მივცეთ თავი. დღეს როგორც არსოდეს უნდა შევაძვიროთ ჩვენი რიგები, ერთ კალაპოტში მივმაროთ მთელი ჩვენი ძალები.

საჭიროა დავირაზმოთ აწ დაობლებულ ეროვნულ მთავრობის ირგვლივ. მათ ნოე ჟორდანიასთან ერთად გაინაწილეს როგორც დამოუკი-

დებელი საქართველოს მშვიდობიანი ზემი, ისე დევნილობის მწარე ხვედრიც.

განურჩევლად პოლიტიკური მიმდინარეობისა ხელი უნდა შეუწყობთ და გავამხნევოთ ისინი. უნდა დავებნაროთ, რათა ღირსეულად შეასრულონ მათზე დაკისრებული მოვალეობა — ქართველი ერის წარმომადგენლობისა და მისი უფლებების დაცვისა საერთაშორისო აზრის წინაშე.

ამას მოითხოვს განსვენებულის ხსოვნის პატივისცემა, ამას მოითხოვს ჩვენი ქვეყნის უმსაღესო ინტერესი.

შეერთებული ძალებით საერთაშორისო დემოკრატიასთან ხელი ხელ ჩაკიდებული გეწამს მალე აღსადგება საქართველო თავისუფალი და ბედნიერი. მადლიერი ქართველი ხალხი უცხო მიწაში არ დასტოვებს მისი პრეზიდენტის ძვირფას ნეშტს. ზარიით, ზემით ჩამოატარებენ მას საქართველოს ყოველ კუთხეში. ქართველი დედები ცხარე ცრემლებით დაიტირებენ მის დიდი ხნის გაცივებულ ცხედარს და განსაკუთრებული მზრუნველობით შეამკობენ მის საფლავს. მანამდე კი საქ—საფრანგეთის მიწაში განისვენებენ შენ დიდო ქართველო, მან შევგივროდმა შენ შენი ქვეყნიდან დევნილი და უკანასკნელი სამი ათეული წლის მანძილზე ის ვახდა შენი სამშობლოს მავიერი.

ახლაგაზრდა პოეტი გ. ყიფიანი კითხულობს სამგლოვიარო დღისათვის მიძღვნილ ლექსს — „პრეზიდენტის გარდაცვალება“. დამსწრე საზოგადოება მხურვალე ტაშით აჯილდოვებს მას.

დასასრულ, სამადლობელ სიტყვაში სათვისტომოს გამგეობის თავმჯდომარის მოადგილე - ლ. ფალავა აღნიშნავს კმაყოფილებას სამგლოვიარო დღის ღირსეულად ჩატარებისათვის. პრეზიდენტი ნოე ყორღანია ჩვენთვის იყო საქართველოს გამოხატულება — ამბობს ორატორი. ის ჩვენი დროშაა, დროშა მთელი ქართველი ერის. ის არის ჩვენთვის შეუღებელი, სწორ-უპოვარი უბაღლო პიროვნება. პრეზიდენტი განისვენებს დღეს ჩვენს მეორე სამშობლო საფრანგეთში, მაგრამ მისი თავდადება და შეუპოვარი ბრძოლა ჩვენი ქვეყნის აღდგენისათვის სამაგალითოდ შევა და დაისადგურებს ქართველი ერის ისტორიაში; სახელი ჩვენი საყვარელი პრეზიდენტისა სახელდასმოდ აღბეჭდილია ყველა ქართველის გულში. ქართულ სათვისტომოს გამგეობის სახელით ვთხოვთ მიიღოთ ჩვენი უმოკ-

ჩილესი მადლობა. ესოდენ თბილი და ფულწიველი თანაგრძნობისათვის.

ასე დინჯად, ღირსეულად დასრულდა 3 მასის ისტორიული სამგლოვიარო დღე, რომელმაც ძვირფას სტუმრებთან ერთად, ეროვნულ გლოვიის ატმოსფეროში გააერთიანა გადმოსვენის ქართველობა.

საფრანგეთში მყოფ ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარე ბ. შ. აბდუშელიშვილს

დიდათ პატივცემულო ბ. თავმჯდომარე!

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის სოშოს ორგანიზაციის სახელით გიცხადებთ, რომ ჩვენ დღეს თქვენთან ერთად, ვიგონებთ საქართველოს დამოუკიდებელ რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარეს ნოე ყორღანიას. და აღვნიშნავთ მის ღვაწლს სამშობლოს წინაშე.

ნოე ყორღანიის შევიდა საქართველოს ისტორიაში როგორც სიმბოლო საქართველოს დამოუკიდებლობის. ჩვენს გულში (ისე, როგორც ყოველი ქართველი მამულიშვილის გულში) ის დაჩრება აქრეთვე როგორც გამოხატველი ბრძოლის, რომელსაც ჩვენი სამშობლო აწარმოებს დამპყრობელი რუსეთის წინააღმდეგ.

ნოე ყორღანიამ განიცადა გადმოსვენის მიწარე ხვედრი. მისი საფლავი გაითხარა უცხოეთში, რადგან ჩვენი სამშობლო, 32 წლის წინეთ, კვლავ გახდა მსხვერპლი რუსულ ბარბაროსულ იმპერიალიზმის.

გეწამს, რომ მანთავისუფლებული სამშობლო მიიბარებს მისს ცხედარს. ქართველ მამულიშვილთა პანთეონში.

საქ. ეროვ.-დემ. პარტიის სოშოს ორგანიზაციის თავმჯდომარე გრ. აბულაძე.
მდივანი ლ. გელენიძე.

სოშო, 3 მასი 1953 წ.

ს ა შ ი დ ა ნ

თქვენთან ერთად დავსტორით ერის ბელადის და პარტიის სასიქადულო მდიროშის დაკარგვას; შორს არ არის ის დრო, როცა მადლიერი ქართველი ერი ამაყათ შეუღებს პანთეონის კარებს და საუკუნო განსვენების ადგილს მიუჩენს მისთვის თავდადებულს ქალარას სხვა ქართველი

გმირების გვერდით. ნოე ყორღანია შვეა ჩვენი ტანჯული იურის ისტორიაში, როგორც ნოე აღმაშენებელი. ჩვენ კი გვევალება ვიარაოთ იმ გზით რომელიც მან მოგვიჩვენა.

სოფოს და მის რაიონში მცხოვრებ ამხანაგების სახელით **ი. სალუქვაძე**,
27/4 53 წ. ქ. სოფო.

**ბავარიის პარლამენტის დეპუტატ ტიმეს სიტყვა
ნოე ყორღანიას მოსაგონარ სხდომაზე
31 იანვარს 1953, მიუნხენში.**

წილად მხვდა უდიდესი პატივი გერმანიის ს.-დემოკრატიული პარტიის სახელით, გულწრფელი და უღრმესი თანაგრძნობა გამოვუცხადო ფედერაციულ რესპუბლიკაში მყოფ ქართულ კოლონიას და ქართულ პოლიტიკურ ორგანიზაციებს, საქართველოს დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკის პრეზიდენტის, ღრმად პატივცემული ნოე ყორღანიას გარდაცვალების გამო.

ჩემი თანაგრძნობის გამოცხადება ვრცელდება აგრეთვე ყველა თავისუფლების მოყვარულ ქართველებზე, სადაც არ უნდა იყვნენ ისინი, თავის საყვარელ სამშობლოდან დაშორებულნი თუ მშობელ მიწა-წყალზე თავისუფლების დაკარგვით დამწყურებულნი.

ვინც საქმის კურსში არ არის, შეიძლება იკითხოს: რა აკავშირებს გერმანელ სოციალ-დემოკრატებს საქართველოს დიდ შვილთან. ნოე ყორღანიას პიროვნებაში ჩვენ დავსტირით აღაშინანს, რომელიც ფიქრობდა, როგორც ჩვენ; იგრძნობდა, როგორც ჩვენ. ის გამსჭვალული იყო სოციალ-დემოკრატიული იდეით და ეს იდეა სახიერდებოდა მის პიროვნებაში.

როგორც შვილი თავისუფლების მოყვარული ხალხის, ელიტურ სამყაროს რომ მჭიდროდ ეკავშირებოდა, ქრისტიანობას ადრე იეზიბრა და ამრიგად ბედით გადაბმული იყო იმ მსოფლგაგებებასთან, ჩვენ რომ დასავლეთის ქრისტიანულ კულტურის ცნებაში ვაერთიანებთ. ნოე ყორღანია ახალგაზრდობიდანვე მიიღებდა დასავლეთ ევროპისაკენ, რომ თავისუფალ პირობებში თავისი მეცნიერული მუშაობა გაეგრძელებია. აქ ის ვაეცნო მარქსის და ლასალის თეორიებს.

დაბრუნდა სამშობლოში, როგორც დემოკრატიული სოციალიზმის ურყევი მებრძოლი, და-

არსა სოციალ-დემოკრატიული პარტის და თავისი გამოჩენილი ნიჭი და უნარი თავის პოლიტიკურ იდეის სამსახურს მიანდომა.

დესპოტიურ კარისზმისაგან განთავისუფლებით ჰსურდა მას ძველი კულტურული ქართველი ხალხისათვის დემოკრატიის და სოციალური სამართლიანობის გზის გახსნა. ამ მიზნისათვის იბრძოდა იგი სიტყვით და კალმით, განიცადა დევნა და დაპატიმრებანი სანამ 1918 წელს არ მოუტანა მას და ქართველ ხალხს თაობათა მიწრაფებების განაღდება. საქართველოს დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკა გადარჩვა სინამდვილეთ.

პოპულიარული ნოე ყორღანია გახდა მთავრობის თავმჯდომარედ, პრეზიდენტის მძიმე უფლებებით.

დამფუძნებელი კრებასთან ერთად შეუდგა ნ. ყორღანია ქართველი ხალხისათვის თავისუფალი დემოკრატიული კონსტიტუციის გამომუშავებას. მოსახლეობის 85 პროცენტი, მსუშები, გლეხები, სასულიერო წოდება და ბინის მესაკუთრენი მიჰყვებოდნენ ნოე ყორღანიას სოც.-დემოკრატიულ მთავრობას. დიდმა სახელმწიფოებმა იცნეს საქართველოს დამოუკიდებლობა. თუმცა საბჭოთა რუსეთმა ასეთი ცნობა ხელშეკრულებითაც დაადსტურა, მაგრამ ის მალე თავს დაესხა საქართველოს და ნოე ყორღანიას მთავრობა იძულებული დაიწა უცხოეთში გადმოსვენისთვის.

ერთგული თავის მისიისადმი, რომელიც მას ხალხმა ჩააბარა, იგი შეუდრეკლად განაგრძობდა ბრძოლას საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად სტალინის ტირანის წინააღმდეგ, მტკიცე და ურყევი რწმენით იმ საქმის სამართლიანობაში, რომელსაც თავისი სიცოცხლე შეაღია.

ტრადიციულია, რომ მსოფლიო, საზოგადო, სათანადო პატივს არა სცემს მცირე ერების თვითგამორკვევას.

თავისი ორი ათასი წლის ისტორიის მანძილზე, საქართველო იძულებული იყო გამუდმებით იბრძოლა თავისი არსებობისათვის ისეთ ისტორიულ კუთხეში, სადა ბატონობისათვის ირთმანეთს ეხეთქებოდნენ რასიული, რელიგიური და მსოფლმხედველობის სხვადასხვა მიმდინარეობანი.

საქართველოს გამოჩენილი ხელმძღვანელი ნ. ყორღანია იყო ის პიროვნება, რომელმაც შესძლო მთელი მსოფლიოს ყურადღება მიემართა

აზარელი ახალგაზრდას გოდება

14 თებერვალს, თეირანიდან მივიღე თავზარდასმეში ცნობა ნოე ყორღანისა გარდაცვალებისა

საქართველომ და ქართველმა ერმა დაჰკარგა 60 წლის პოლიტიკური მოღვაწე, დიდი მებრძოლი და ხელმძღვანელი; საქართველომ და ქართველმა ერმა დაჰკარგა თავისი ემბლემა, დაჰკარგა დიდი ქართველი, დიდი ბელადი. ნოე ყორღანისა აღარ გვყავს. ის მიიბარა უცხო მიწამ, მაგრამ დროებით; ის უნდა მიიბაროს მამა-დავითის გალავანმა, მშობლიურმა მიწამ. მან უნდა გადნოხედოს თბილისს, სასახლეს, სადაც ააფრიალა პირველმა სამფეროვანი ქროშა. ქროშა—სისხლით შეღებოლი, მაგრამ დროშა სიხარულის. ნოეს აღარ მოესწრო თავის სამფეროვანი დროშით ბათუმის ნავთსადგურიდან გადაეხედა ბათუმისათვის, რომელიც მან დაატოვა 1921 წ. 7 მაისს, კრესეთის ბოლშევიკურ შოვინისტურ ტირანების მიერ საქართველოს დაპყრობის დამო.

ნოე ყორღანისა აღარ არის, მაგრამ არის მისი ანდერძი; არის მის მიერ ნაჩვენები პოლიტიკური გზა. არის მისი ნაწერები და გვყავს მისი თანამებრძოლები, რომელნიც უნაკლოდ გაუძღვებიან ქართველ ერს, განახორციელებენ და მიღწევინ დასახულ მიზანს.

გარდაცვალა დიდი ქართველი, მაგრამ ის მუდამ ცოცხალი იქნება ქართველი ერის გულში. ჩვენი დიდი შგოსანი ამბობს — ორ ჯერ და-

თავისი ხალხისაკენ და გამოიწვია მასში ქართულ პრობლემის გაგება და მისდამი სიმპატიები. ნოე ყორღანისა თავისი დავალება მიიღო ბუდისწერისაგან, რომლის ხელშია ჩვენი საისტორიო მომავალი.

მან ვააკეთა ის, რაც მისმა სინდისმა დაავალა. ერთი კაცის სიკოცხლის ხანა არ დარჩა საკმარისი ამოცანის აღსასრულებლათ. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ ნოე ყორღანისა არ დამარცხებულა. მისმა მეგობრებმა უნდა გაუწიონ ამიერიდან მფარველობა იმ ცეცხლს, რომელსაც ის ასახრდობდა და იფარავდა. მე მწამს, რომ მისი მეგობრები შესძლებენ იმ ცალიერი ადგილის ამოვსებას, რომელიც დასტოვა ნოე ყორღანისა გარდაცვალებამ.

ბადებულს, ერთი სიკვდილი ვერას უზამსო. ის არ მომკვდარა, ცოცხალია და მუდამ ცოცხლებს ქართველი ერის გულში.

ჩოდესაც ნოე ყორღანისა პირველად, მეფის დროს საზღვარ-გარეთ მიემგზავრებოდა სრულიად ახალგაზრდა, ბათუმში გეზზე რომ მისაცილეს, გეში ნავთსადგურს ნელ-ნელა შორდებოდა, მაშინ ეგნატე ნინოშვილს უთქვამს: ბატონებო, ხედავთ, ხედავთ რა პატარა გემს, რა დიდი კაცი მიჰყავსო!

1934 თუ 35 წელს გარდაცვალა ჩემი სიღვიძრის ნათლია და ქობულეთიდან ვიყავით დასაფლავებაზე. შინაურები დავრჩით იმ ღამეს, არ გამოგვიშვეს. ვახშამზე განსვენებულის მეუღლემ შემდეგი სიტყვებით მოგვმართა: შეილებო! აქ ამ სუფრაზე უცხო არაყინ ხართ, ჩემი ოჯახის ცუდის მსურველს აქ მე ვერ ვხედავ. შეილებო! არ იფიქროთ, რომ ჩემი ქმარი მოკვდა მოხუცებულობით, ან ავადმყოფობით. ის შოკოს კოლმეფიკების ჯალათმა ჩეკისტებმა, ჯალათმა კომუნისტებმა. ვერ აიტანა ქართველი ხალხის ხოცვა-ჟლეტა, გადაახლება, შეილებო! არ დაივიწყოთ ნოეს კიდობანი, ჩვენი დიდი ნოე, ამ კიდობნით ვასცურდა საზღვარ-გარეთ, ჩვენს საშველად. ამავე კიდობნით მოსცურდება და მოადგება საქართველოს და გადმოგვცახებს — როგორ ხართ ტანჯულო ქართველებო, მოგვიტანს მალამოს, გაათბობს ცელსა ჩვენსა. მაშინ ამოვა მზე ქართლისა; მაშინ გაიშლება ბაღში ვარდი; მაშინ მოიქრის თბილი ნიავი 26 მაისის, ამ მოხუცებულმა ლეჟიც სთქვა მის მიერ დაწერილი ნოეზე, მაგრამ საუბედუროთი აღარ მახსოვს.

მორტონელა აქარელი, უცხო ქვეყანაში გადმოკარგული, უნუგეშოთ ვსტორი და ველოვობ თქვენთან ერთად, ჩვენი საყვარელი ხელმძღვანელის დაკარგვას.

26 მაისი 3 პარტიზმი

ჩვენი ეროვნული დღესასწაული გაიმართა, როგორც ყოველ წელს, სამხედრო კლუბის დარბაზში, რომელიც ქართველ საზოგადოებას და სტუმრებს ველარ იტყევს.

კობტა დარბაზი, ყოველგვარი მოწყობილობით, სცენით და საბუფეტო კუთვნილებით, მართლაც რომ ხელს უწყობს და ქმნის სადღესასწაულო განწყობილებას. სცენა მორთული ქართული ღერბით და ქართულ-ფრანგული დროშებით, საზოგადოება მრავალფეროვანი, სუბნოელი სტუმრები, მეგობრები და მეზობლები მოუთმენლად მოელოდნენ საღამოს დაწყების ნიშანს.

ქართველი ახალგაზრდა მომღერალთა გუნდმა ბან თვალისაშვილის ლოტბარობით მშვენიერად შესრულა „დიდება“, რითაც გაიხსნა საზეიმო პროგრამა. ზემის ხელმძღვანელობდა საათვისტ. თავმჯდომარე ბ. შ. აბდუშელი, რომლის გვერდში ადგილი დაიკავა საპატიო თავმჯდომარემ ადმირალმა პოპერმა, ვაგ. წევრმა ქნ. ირ. ბაგრატიონმა და თავმჯდომარის მოადგილე ბნ. ლ. ფალავამ. თავიანთ მოკლე მეტად საყურადღებო სიტყვებში თავმჯდომარემ — ქართულად და მისმა მოადგილემ — ფრანგულად ხაზი გაუსვეს განსაკუთრებულ პირობებს, რომლებიც განსაზღვრავს მე-35 წ. თავის დღესასწაულს. ეს პირველი 26 მაისია — სიტყვებს მათ — როცა ჩვენი მსკოვანი პრეზიდენტის საპ. ადგილი ცარიელია. აღარ არის 26 მაისის შემქმნელი, დამოუკიდებლობის ბურჯი და მისი პირველი ხელის მომწერი. ამ საისტორიო დღეს ამიერიდან ვერ დაესწრება დიდი ადამიანი, 60 წლის მანძილზე, რომ ქართულ საქმეს შეუცვლელი ჭირისუფლის მზრუნველობით თავს დასტრიალებდა. მან იგემა-მისი ბრძოლის ნაყოფი 3 წლის დამოუკიდებლობის ბუნდებში. 3 წლის კმყოფილება 60 წლის მოუსვენარი ბრძოლის საფასურად! ნ. ჟორდანის დასტოვა წარუშლელი კვალი მისი ქრის ისტორიაში. მან დაგვიტოვა 26 მაისი. უკვდავია ქართველი ვრი, უკვდავია 26 მაისი, უკვდავია ნოე ჟორდანია.

ორატორებმა მოუწოდეს საზოგადოებას ერთად, ენერგიულად ხელი შეუწყოს თავის ხალხის მონობიდან განთავისუფლებას და 26 მაისის დიადი მზის საბოლოოდ ამობრწყინებას.

საზოგადოების სახელით მხურვალე საღამო

უძღვნეს მათ, ადმირალ პოპერს, რომელმაც კეთილ-ინება და საპატიო თავმჯდომარეობა მიიღო. აღმ. პოპერი იყო ჩვენ მიერ კარგად ცნობილი განსვენებული ფრანგი ადმირალი დიუმენილის ხელქვეითი საზღვაო ოფიცერი იმ დროს, როცა მისი ფლოტი შავ ზღვაში იმყოფებოდა. ამ დროს გაიცნო მან საქართველოს საკითხი და გადმოხვეწილობაში შეიძინა ბევრი ქართველი მეგობარი. თავის თბილ, სიმბატიით აღსავსე სიტყვაში მხურვალეთ მიესალმა იგი ქართულ საზოგადოებას და გამოსთქვა სურვილი და რწმენა ახლო მომავალში ჩვენ დედაქალაქში სტუმრობისა. მადლობის ნიშნად აუდიტორიაში მხურვალე ტაშით დააჯილდოვა პატივცემული ადმირალი.

კიდევ უფრო ინტენსიური იყო ტაში და სიყვარული, როცა ქნ ირინე ბაგრატიონმა ადმირალისა და სტუმრების სამადლობელი მოკლე, კობტა სიტყვა დამთავრა. მე ვიცოდი, რომ ქართველი მამაკაცებს სიტყვა ეხერხებოდა, მაგრამ არ ვიცოდი თუ თქვენი მანდილოსნები ასე მჭერმეტყველი იყვნენ — ამბობდა აღტაცებული ადმირალი შემდეგ, კულისებში.

არტისტული ნაწილი გაიხსნა მსახიობი მერიკო ალიხანის დეკლამაციით. მან თავისი ჩვეულებრივი ნიჭით და გატაცებით სთქვა გრიშაშვილის ლექსი „ავლაბარი“. ოპერა „დაისი“ — შესავალი შესრულა პიანინოზე ქნმა დრაგაძისამ. ეს ქართველი ქალი, ინდოელის მეუღლე, მონაწილეობას იღებს ყველა ქართულ მანიფესტაციებში და მთელი თავისი შეძლებით დახმარებას უწევს ჩვენს საზოგადოებას.

შემდეგ, ბავშვების მიერ შესრულებული იქნა ჯგუფური ცეკვა: პატარა გოგონები — სამი და ტარასაშვილები, ქრისტინე ფალავა, დრაგაძის ქალიშვილი და ვაჟები — მაჭავარიანი და პატარიძე ფარვანასავით ტრიალებდნ სცენაზე, და გამოიწვიეს დამსწრეთა საერთო აღტაცება. პატარა ვირტუოზმა ნანო სტურუამ დაუკრა პიანინოზე რამოდენიმე არია. მთიულური ცეკვა შესანიშნავად შესრულა ახალგაზრდა ირაკლი დერიშაშვილმა. თვალისაშვილის გუნდმა იმღერა: სამშობლო, ნამგალო, მხედრული და ფაქხა. ახალგაზრდათა გუნდს ეტყობა დიდი წარმატება. ცანგალა და გოგონას ხმაზე იცეკვს უხაბულოინმა და შოთა სტურუამ.

პროგრამის მიხედვით ნაწილი მთლიანად დაიკავებს ქართულ ცეკვებმა ბ-ნ შოთა აბაშიძის ხელმძღვანელობით. ამ ახალგაზრდა ხელოვანს ქართული საზოგადოება კარგად იცნობს, როგორც ჩვენი ფოლკლორის და პირველგანადი ხელოვნების მცოდნეს. გარდა ამისა მას აღმოაჩნდა თავისი ცოდნის ახალგაზრდებისადმი გადაცემის ღირსშესანიშნავი უნარი სათანადო ავტორიტეტით და დისციპლინით. ამის ხელსახეები შედეგია, რომ ახალგაზრდა ქალ-ფაქთა გუნდი, ქართული დარბაზისლობის და სიცოცხლის პარმონიული შესავებით ასრულებს ჩვენს ხალხურ მრავალ აზროვან და რთულ ცეკვებს. დეზი ნ. და ე. თაყაიშვილების, ელ. ანთაძის, კერუხელიძის და გულაშვილის ქალის, სამი ძმა შელიაშვილის, თამაზ ნასყიდაშვილის, ალ. დავრიშაშვილის, ტოროსიანის და თვით მ. აბაშიძის მონაწილეობით შესრულებული იქნა თითქმის ყველა ქართული ცეკვა: ქართული ჯგუფური, სვანური ჯგუფური, ლეკური, მთიულური ჯგუფური და მთიულური.

დასასრულს ქ-ნმა ხოჭოლაგამ იმღერა რამოდენიმე ქართული და უცხო რომანსი.

აღტაცებულმა საზოგადოებამ, მაღლობის და კმაყოფილების ნიშნით გაუთავებელი ტაშით და ოვაკიებით დააჯილდოვა როგორც ახალგაზრდა არტისტები და მათი ხელმძღვანელები, ისე საღამოს ორგანიზატორები. 26 მაისის მე-35-ე წლის თავი, ჭეშმარიტად, რომ ღირსულად იქნა ჩატარებული პარიზის ქართველობის მიერ. არტისტული ნაწილის დამთავრებას მოჰყვა ჯაზი და ევროპული გართობა-ცეკვები და საზოგადოება, კმაყოფილი, დილის 5 ს. დაიშალა.

საჭიროდ მიგვაჩნია დავუმატოთ, რომ გადმოხეწილობის პირობებში, ასეთი საღამოს ორგანიზაცია დიდ შრომას და ენერჯიას მოითხოვს. ამიტომ საჭიროა და აუცილებელი ფართე საზოგადოებამ და, განსაკუთრებით, ახალგაზრდობამ, უფრო მეტი მონაწილეობა მიიღოს წინასწარ მუშაობაში. X.

დამოუკიდებლობის დღე მეზობლებში

ხუთშაბათს 28 მაისს, პარიზში „პიკადილის“ სალონში, 16, av. Wagram, აზერბაიჯანის სათვისტომომ მოაწყო მეტად ინტიმური შეხვედრა, აზერბაიჯანის დამოუკიდებლობის დღის

აღსანიშნავად. შეხვედრას ხელმძღვანელობდა ბ-ნი ალი ტოპჩიბაში, რომელმაც მოკლე სიტყვით მიესალმა, მშობლიური ენაზე თანამემამულეებს, ფრანგულად სტუმრებს და გამოსთქვა იმედი კავკასიის ერთა განთავისუფლების და მჭიდრო თანამშრომლობისა, როგორც დამოუკიდებლობის აღსადგენად, ისე მისი განმტკიცების საქმეში.

**

შაბათს 30 მაისს, ბ. სამუელიანის თამჯდომარეობით, პარიზის მეზოთე მერიის დარბაზში გადახდილ იქნა სომხეთის დამოუკიდებლობის 35 წლის თავი. ზეიმს დაესწრო დიდი საზოგადოება, რომელიც კმაყოფილების ტაშით შეხვედა სომხური ფოლკლორის (ცეკვის და სიმღერების) მეტად შინაარსიან დემონსტრაციას. არტისტულ პროგრამაში საბატო ადგილი ეჭირა, ჩვენი თანამემამულის მ. აბაშიძის მიერ დამუშავებულ კავკასიურ ცეკვებს.

პროგრამის დამთავრებისას გაიმართა ევროპული ცეკვები და დამსწრე საზოგადოებამ მხიარულად თავი მოიყარა მდიდრულად მორთულ სტუდენტის ვარშენო. ზეიმი გაგრძელდა დილის 5 საათამდე.

კ. ჰოისმანსი

აღმოჩნდა, რომ ბ-ნ ჰოისმანსის მეგობრობა საქართველოსადმი მხოლოდ ბედნიერ შემთხვევაზე არ არის აყვებული, ბ-ნი ჰოისმანსის დაბადების დღე ყოფილა სწორედ ჩვენი ეროვნული აღდგენის დღე, 26 მაისი. მას შეუსრულდა 82 წელი. ამ შემთხვევის გამო, პარიზის სათვისტომოს გაშვებამ გაუფხავნა მისალმობი დეპუტა გულწრფელი სურვილებით და უმრეტე მაღლიერებით.

რედაქციისაგან

უადგილობის გამო შემდეგ ნომრისათვის გადილი წერილები: ნ. იმნაიშვილი (ნეკროლოგი), ახალი თაობის ორგ. საჯარო მოხსენება, კრიტიკის აზრი, თამარობა, ენის ბრალია და სხ.